

บทที่ 2

เอกสารที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่องการประเมินผลการดำเนินงานตามโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ โรงเรียนที่สมัครเข้าร่วมโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มหาสารคาม เขต 2 ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังรายละเอียดเรียงตามลำดับ ดังนี้

1. โรงเรียนวิถีพุทธ

1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ

1.2 แนวทางการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ

1.3 ตัวชี้วัดการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

2. การประเมินโครงการ

2.1 ความหมายของการประเมินโครงการ

2.2 ความมุ่งหมายและความสำคัญของการประเมินโครงการ

2.3 ประโยชน์ของการประเมิน

2.4 รูปแบบการประเมิน

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.1 งานวิจัยภายในประเทศ

3.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. โรงเรียนวิถีพุทธ

1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ

โรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งดำเนินการพัฒนาผู้เรียนโดยใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อย่างบูรณาการผ่านการพัฒนา “กิน อยู่ ดี ฟังเป็น” ดังนั้นการบริหารโครงการทั้งในระดับชาติและระดับโรงเรียน จะยึดหลักการพัฒนาผู้เรียนดังกล่าวข้างต้นทุกขั้นตอนการบริหารโครงการระดับชาติ จะมีกิจกรรมหลัก ได้แก่

1. สร้างความเข้าใจแก่ผู้บริหารโรงเรียน และผู้รับผิดชอบโครงการ

2. ผลิตสื่อ เอกสาร วิดีทัศน์ เพื่อเผยแพร่แนวความคิดและตัวอย่างการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ
3. สร้างความเข้าใจแก่ครู ทั้งในการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการวิถีพุทธ และ การจัดกิจกรรมเสริมลักษณะต่างๆ
4. นิเทศ เยี่ยมเยียน ประเมินผลการดำเนินงาน
5. สัมมนาเพื่อสะท้อนประสบการณ์ผลการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และปรับปรุงการดำเนินงานให้ดียิ่งขึ้น

การบริหารโครงการระดับ โรงเรียน จะมีกิจกรรมหลัก ได้แก่

1. การประชาสัมพันธ์ สร้างความเข้าใจแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เช่น ครูและบุคลากรทุกคน ผู้ปกครอง นักเรียน องค์กรสงฆ์ที่สถานศึกษาจะขอความอนุเคราะห์ ฯลฯ
2. ปรับสภาพบรรยากาศของสถานศึกษาตามแนวทาง โรงเรียนวิถีพุทธ
3. ปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ โดยสอดแทรกหลักธรรมในการเรียนรู้ทุกสาระ การเรียนรู้
4. ปรับปรุงการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับหลักการ โรงเรียนวิถีพุทธ
5. นิเทศ เยี่ยมเยียน ชื่นชม ให้กำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงานและปรับปรุงการดำเนินงานให้ดีขึ้นเรื่อยๆ
6. ร่วมสัมมนาเพื่อรับฟังประสบการณ์การดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาอื่นๆ เพื่อนำมาปรับกิจกรรมการเรียนรู้ของสถานศึกษาตนเองต่อไป

1.2 แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

ภาพงดงาม

ภาพอันงดงามของโรงเรียนวิถีพุทธ เป็นภาพที่สะท้อนถึงการนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาโดยเฉพะอย่างยิ่ง หลักไตรสิกขามาใช้พัฒนาผู้เรียน และแสดงถึงความพยายามนำ หลักพุทธธรรมต่างๆ มาประยุกต์ใช้ในการบริหารและจัดการศึกษาอย่างชัดเจน โดยให้มีรูปแบบที่หลากหลายตามความเหมาะสมของสถานศึกษาที่จะพัฒนาผู้เรียนได้อย่างดีที่สุด พร้อมกับ สร้างสรรค์สภาพการดำเนินงานที่ผู้เกี่ยวข้องทุกส่วนมีความสุขและได้พัฒนาสู่ชีวิตและสังคมที่ดั่งใจควบคู่กันไปสู่คุณค่า

เมื่อโรงเรียนพัฒนาสู่วิถีพุทธและได้พัฒนาจนเป็น โรงเรียนวิถีพุทธที่ชัดเจน จะสังเกตเห็นความเปลี่ยนแปลงและประโยชน์อันมากมายที่เกิดตามมาที่เปี่ยมไปด้วยความงดงาม และคุณค่า อาทิ

1. นักเรียนได้รับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ต่างๆ อย่างชัดเจนพร้อมกับการพัฒนาปัญญาและด้านอื่นๆ การพัฒนาที่จะให้เป็นคนดี เก่ง และมีความสุขพร้อมๆ กัน ที่ว่ายากจะไม่ยากสำหรับโรงเรียนวิถีพุทธ
2. การพัฒนาผู้เรียนที่เกิดขึ้นชัดเจนจะเป็นที่ชื่นชอบและชื่นชม ของทั้งผู้ปกครองครูอาจารย์และชุมชนที่ได้รับทราบ อีกการยอมรับและความร่วมมือช่วยเหลือจะเกิดขึ้นอย่างทวีคูณ
3. สภาพแวดล้อมและบรรยากาศปฏิสัมพันธ์ของโรงเรียนจะดีขึ้นมากในลักษณะที่เกื้อกูลต่อการพัฒนาผู้เรียนรอบด้าน ทั้งศีล สมาธิ และปัญญา ผู้คนที่เกี่ยวข้องล้วนเป็นกัลยาณมิตรแก่กันและกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อนักเรียน
4. บุคลากรในโรงเรียนพัฒนาตนเองทั้งวิธีการทำงานและวิถีชีวิต ทำให้สภาพการทำงานมีความสุข มีคุณค่าเพิ่ม ชีวิตส่วนตัวพัฒนาสู่ความสะอาด สว่าง สงบชัดเจน เพราะความเป็นวิถีพุทธช่วยกล่อมเกล่า
5. โรงเรียน โดยครู ผู้บริหาร บุคลากร และนักเรียน เป็นแบบอย่างต่อสังคม อีกทั้งเป็นพลังการพัฒนาสังคมวงกว้างให้ตั้งงามยิ่งๆ ขึ้นได้

วิถีปฏิบัติ

แนวการดำเนินการและจังหวะก้าวการพัฒนาของโรงเรียนวิถีพุทธ แต่ละแห่งจะมีความแตกต่างกันได้ ตามลักษณะเฉพาะของสถานศึกษา อย่างไรก็ตาม ก้าวย่างที่ชัดเจนจะมีโอกาสเกิดขึ้นได้จากความพยายามในการพัฒนาผู้เรียนทั้งศีล สมาธิ ปัญญา ควบคู่กันไปอย่างบูรณาการ บนวิถีการดำเนินชีวิตธรรมดาที่ส่งเสริมการพัฒนา “การกิน อยู่ คู่ ฟัง เป็น” คือดำเนินชีวิตได้อย่างรู้เท่าทันและจัดการได้ในลักษณะที่จะก่อประโยชน์ต่อตนเอง ต่อผู้อื่นและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมให้มากที่สุด

1.3 ตัวชี้วัดการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

กระทรวงศึกษาธิการสนับสนุนให้สถานศึกษาพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนควบคู่กับการพัฒนาทุกด้านเป็นองค์รวม โดยส่งเสริมการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ

และ รับผิดชอบต่อโรงเรียนที่สมัครเข้าร่วม โครงการ ผลที่เกิดขึ้นมีสถานศึกษาจากทุกสังกัดจำนวนมากให้ความสนใจและสมัครเข้าร่วม โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ โดยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาทั่วประเทศเป็นจุดรับสมัคร ประสานงาน และส่งเสริมการพัฒนา

กระทรวงศึกษาธิการส่งเสริมการพัฒนาและสนับสนุนด้านวิชาการเป็นหลัก โดยได้จัดทำเอกสาร “แนวทางการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ” และเอกสารแนวคิดหลักการต่าง ๆ ในลักษณะเป็นหลักการเป็นแนวทางกว้าง ๆ และมีตัวอย่างบางส่วนให้โรงเรียนเป็นแนวในการประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตามความเหมาะสม

เพื่อให้การพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธในเชิงเป้าหมายภาพรวมมีความชัดเจน และสามารถเป็นเครื่องมือแก่สถานศึกษาและผู้เกี่ยวข้องทุกระดับในการนิเทศ ติดตาม ตลอดจนการ ทบทวนและประเมินผลการดำเนินงานการพัฒนา โรงเรียนวิถีพุทธ ได้ กระทรวงศึกษาธิการจึงได้จัดทำ “ตัวชี้วัดการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ” ขึ้น โดยวิเคราะห์กำหนดเอกสาร “แนวทางการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ” เป็นหลัก และได้รับการตรวจพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ หลายคณะ โดยเฉพาะคณะสรุปผลก่อนเผยแพร่ พระเทพโสภณ อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณ์ ราชวิทยาลัย และคณะ ได้เมตตาปรับปรุงรอบสุดท้าย ซึ่งคาดหวังว่า “ตัวชี้วัดการ ดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ” จะช่วยให้การดำเนินงาน และการพัฒนา โรงเรียนวิถีพุทธ ในทุกระดับเป็น ไปตามหลักการที่เหมาะสม และเป็นในแนวทางหลักเดียวกัน

ตัวชี้วัดการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธประกอบด้วย 4 ด้านใหญ่คือ ด้านปัจจัย นำเข้า ด้านกระบวนการ ด้านผลผลิต และด้านผลกระทบในแต่ละด้านมีรายละเอียดดังนี้

ตัวชี้วัดด้านปัจจัยนำเข้า (Input)

ตัวชี้วัดด้านปัจจัยนำเข้า กำหนดเฉพาะปัจจัยสำคัญที่จะเป็นเงื่อนไขหลัก ๆ และส่งผล อย่างชัดเจน ต่อการพัฒนานักเรียนและงาน โรงเรียนวิถีพุทธตามระบบ ไตรสิกขา และ ตัวชี้วัดด้านปัจจัยนำเข้านี้เพื่อให้ทุกฝ่ายตระหนักถึงความสำคัญเชิงเหตุและผลของการ ดำเนินการพัฒนา ซึ่งมีจุดเน้นในการพัฒนาทั้งระบบโรงเรียน

มาตรฐานด้านปัจจัยนำเข้าที่ต้องการคือ “โรงเรียนมีบุคลากรที่มีคุณลักษณะที่ดี ในวิถีพุทธมีการบริหารจัดการมีหลักสูตร มีแหล่งเรียนรู้ และสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการ พัฒนาตามหลัก ไตรสิกขา” โดยมีตัวชี้วัดด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 รายละเอียดตัวชี้วัดด้านปัจจัยนำเข้า (Input)

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ข้อบ่งชี้คุณภาพ
1. บุคลากรมีบุคลิกที่ดี	1. ผู้บริหาร	<ol style="list-style-type: none"> 1. มีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม (ลด ละ เลิก อบายมุข) ถ้อยศีล 5 และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี 2. มีพรหมวิหารธรรมประจำใจ 3. มีความซื่อสัตย์ จริงใจในการทำงาน 4. มีความเข้าใจที่ถูกต้องในพระรัตนตรัย นับถือและศรัทธาในพระพุทธศาสนา
	2. ครู	<ol style="list-style-type: none"> 1. มีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม (ลด ละ เลิก อบายมุข) มีศีลธรรมและปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี 2. มีพรหมวิหารธรรม มีความเป็นกัลยาณมิตร มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความเจริญงอกงามตามหลักไตรสิกขา 3. ู้เข้าใจ หลักการพัฒนาผู้เรียนตามหลักไตรสิกขา
2. การบริหารจัดการ ดำเนินการอย่างมี ระบบ	1. ระบบบริหาร	<ol style="list-style-type: none"> 1. มีวิสัยทัศน์ หรือปรัชญา พันธกิจ เป้าหมาย ธรรมเนียม หรือแผนกลยุทธ์ที่มีจุดเน้นในการพัฒนาโรงเรียนวิถิพุทธ 2. แต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษา หรือ คณะกรรมการดำเนินงาน โรงเรียนวิถิพุทธและ บริหารการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง โดย ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย (บ ว ร)มีส่วนร่วม 3. ปลุกฝังศรัทธาสรางเสริมปัญญาใน พระพุทธศาสนา ให้เกิดขึ้นกับบุคลากรและ ผู้เกี่ยวข้อง

ตารางที่ 1 (ต่อ)

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ข้อบ่งชี้คุณภาพ
2. การบริหารจัดการ ดำเนินการอย่างมี ระบบ	1. ระบบบริหาร	4. ร่วมมือกับผู้ปกครอง วัด และชุมชน เพื่อพัฒนาผู้เรียนและชุมชน 5. มีการนิเทศ กำกับ ติดตาม การดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธอย่างต่อเนื่อง 6. มีระบบตรวจสอบประเมินผลและเปิดโอกาสให้มีการเสนอแนะอย่างเป็นทางการเป็นกัลยาณมิตร เพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
	2. ระบบหลักสูตร สถานศึกษา	*มีหลักสูตรสถานศึกษา หน่วยการเรียนรู้และแผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการพุทธธรรมทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้
3. กายภาพและ สิ่งแวดล้อมจัดอย่าง รอบคอบ	สภาพแวดล้อม	1. จัดประดิษฐานพระพุทธรูปประจำโรงเรียน และประจำห้องเรียนเหมาะสม 2. มีป้ายนิเทศ ป้ายคติธรรม คำขวัญคุณธรรม จริยธรรม โดยทั่วไปในบริเวณ โรงเรียน 3. บริเวณ โรงเรียนปราศจากสิ่งเสพติด อายุมุข สิ่งมอมเมาทุกชนิด

ตัวชี้วัดด้านกระบวนการ (Process)

ตัวชี้วัดด้านกระบวนการ กำหนดโดยใช้เอกสาร “แนวทางการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ” เป็นกรอบในการกำหนด ซึ่งเป็นเอกสารเชิงหลักการและแนวทางกลางของกระทรวงศึกษาธิการที่ใช้เป็นหลักทั่วประเทศ การกำหนดปัจจัยด้านนี้เพื่อส่งเสริมให้กระบวนการพัฒนาเป็นไปอย่างชัดเจน รอบคอบ และมีประสิทธิภาพ ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาอย่างแท้จริงตามระบบ ไตรสิกขา

มาตรฐานด้านกระบวนการที่ต้องการให้เกิด คือ “โรงเรียนจัดบรรยากาศและ กิจกรรม การเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียน ได้เป็น ไปตามหลัก ไตรสิกขาและบูรณาการใน วิถีชีวิต” โดยมีตัวชี้วัดด้านกระบวนการ (Process) ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 รายละเอียดตัวชี้วัดด้านกระบวนการ (Process)

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ข้อบ่งชี้คุณภาพ
1. การเรียนการสอนที่บูรณาการไตรสิกขา	1. กระบวนการจัดการเรียนรู้	<ol style="list-style-type: none"> จัดการเรียนรู้โดยบูรณาการพุทธธรรมหรือหลักไตรสิกขาในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน ส่งเสริมให้มีการนำหลักธรรมมาเป็นฐานในการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา จัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการใฝ่รู้และแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง จัดการเรียนรู้อย่างมีความสุข ทั้งผู้เรียน และผู้จัดการเรียนรู้ จัดกิจกรรมบริหารจัดการจิตเจริญปัญญาทั้งในการเรียนการสอนและในกิจกรรมการดำรงชีวิตประจำวัน
	2. การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้	<ol style="list-style-type: none"> ใช้สื่อการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการใฝ่รู้และแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอยู่เสมอ นิมนต์พระสงฆ์หรือเชียววิทยากรภูมิปัญญาทางพุทธศาสนาสอนนักเรียนสม่ำเสมอ จัดให้นักเรียนไปเรียนรู้ที่วัดหรือ ศาสนสถาน ที่ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ประจำของ โรงเรียนอย่างต่อเนื่อง
	3. การวัดประเมินผล	<p>มีการวัดประเมินผลตามสภาพจริงด้วยวิธีการที่หลากหลาย ครอบคลุมตามหลักภาวา 4 (กาย สีล จิต ปัญญา) โดยมีจุดเน้นเพื่อพัฒนานักเรียนต่อเนื่อง</p>
2. บรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตร	* บรรยากาศปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริม “การสอนให้รู้ทำให้ดูอยู่ให้เห็น”	<ol style="list-style-type: none"> ส่งเสริมความสัมพันธ์แบบกัลยาณมิตร อ่อนน้อมถ่อมตน เคารพ ให้เกียรติซึ่งกันและกัน ยิ้มแย้ม มีเมตตาต่อกัน ทั้งครูต่อนักเรียน ครูต่อครู นักเรียนต่อนักเรียน และครูต่อผู้ปกครอง ส่งเสริมบรรยากาศใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ใฝ่สร้างสรรค์

ตารางที่ 2 (ต่อ)

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ข้อบ่งชี้คุณภาพ
		3. ส่งเสริมบุคลากรและนักเรียนให้ปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีต่อผู้อื่น 4. ส่งเสริม ยกย่อง เชิดชู ผู้ทำดี เป็นประจำ
3. กิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต	1. กิจกรรมพื้นฐานชีวิตประจำวัน	1. ผักผ่อนอบรมให้เกิด การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น (รู้เข้าใจเหตุผลและได้ประโยชน์ตามคุณค่าแท้ตามหลักไตรสิกขา) 2. ส่งเสริมกิจกรรมการรับผิชอบ ดูแลรักษาพัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมอย่างสม่ำเสมอจนเป็นนิสัย
	2. กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา	1. ส่งเสริมปฏิบัติกิจกรรมพระพุทธศาสนาอย่างเห็นคุณค่า รู้เข้าใจเหตุผล 2. จัดกิจกรรมส่งเสริมการระลึกและศรัทธาในพระรัตนตรัยเป็นประจำและในโอกาสสำคัญอย่างต่อเนื่อง เป็นวิถีชีวิต 3. ส่งเสริมให้ทุกคนมีส่วนร่วมและเห็นคุณค่าในการรักษาและสืบต่อพระพุทธศาสนา

ตัวชี้วัดด้านผลผลิต (Output)

ตัวชี้วัดด้านผลผลิต กำหนดเฉพาะผลที่เกิดกับผู้เรียน กำหนดโดยวิเคราะห์จากหลักทฤษฎี 4 คือ มืองค์ประกอบด้านกาย ศีล จิต และปัญญา ซึ่งเป็นผลที่นักเรียนควรได้รับจากการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา การกำหนดปัจจัยด้านนี้ เพื่อส่งเสริมให้สถานศึกษามีเป้าหมายการพัฒนา โรงเรียนวิถืพุทธ เพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างชัดเจน และครอบคลุม

มาตรฐานด้านผลผลิตที่ต้องการให้เกิด คือ “ผู้เรียน ได้รับการพัฒนาเป็นผู้มีคุณลักษณะกิน อยู่ คู่ ฟัง เป็น (ครอบคลุมทฤษฎี 4) ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่าและมีความสุข โดยมีตัวชี้วัด ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 รายละเอียดตัวชี้วัดด้านผลผลิต (Output)

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ข้อบ่งชี้คุณภาพ
พัฒนากาย ศีล จิตและปัญญา อย่างบูรณาการ (ทฤษฎี 4)	1. กาย (กายภาพ)	1. บริโภคใช้สอยปัจจัย 4 ในปริมาณและคุณภาพที่เหมาะสม ได้คุณค่าแท้ 2. การดูแลร่างกายและการแต่งกายสะอาด เรียบร้อย 3. ดำรงชีวิตอย่างเกื้อกูลสิ่งแวดล้อม
	2. ศีล (สังคม)	1. มีศีล 5 เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต 2. มีวินัย มีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ ตรงต่อเวลา 3. สามารถพึ่งตนเองได้ หรือทำงานเลี้ยงชีพด้วยความสุจริต
	3. จิต (จิตใจ/ อารมณ์)	1. มีความกตัญญูรู้คุณ ตอบแทนคุณ 2. มีจิตใจ เมตตากรุณา (เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ แบ่งปัน) ต่อกัน 3. ทำงานและเรียนรู้อย่างตั้งใจ อดทน ขยันหมั่นเพียร 4. มีสุขภาพจิตดี แจ่มใส ร่าเริงเบิกบาน
	4. ปัญญา	1. มีศรัทธาและความเข้าใจที่ถูกต้องในพระรัตนตรัย 2. รู้บาป-บุญ-คุณ-โทษ ประโยชน์-มิใช่ประโยชน์ 3. ใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษาแสวงหาความจริง และใฝ่สร้างสรรค์พัฒนา งานอยู่เสมอ 4. รู้เท่าทัน แก้ไขปัญหาชีวิตและการทำงานได้ด้วยสติปัญญา

ตัวชี้วัดด้านผลกระทบ (Outcomes /Impact)

ตัวชี้วัดด้านผลกระทบ กำหนดจากผลการพัฒนาตามระบบไตรสิกขาที่สถานศึกษาดำเนินการทั้งระบบแล้วก่อให้เกิดผลดีและผลต่อเนื่องกับผู้เกี่ยวข้องนอกสถานศึกษาซึ่งประกอบด้วย บ้าน (ผู้ปกครอง ชุมชน) วัด และราชการอื่น การกำหนดปัจจัยด้านผลกระทบเพื่อให้เกิดความตระหนักถึงการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ จะก่อให้เกิดผลต่อเนื่องและส่งผลดีต่อสังคมในวงกว้าง

มาตรฐานด้านผลกระทบที่ประสงค์ให้เกิด คือ “บ้าน วัด โรงเรียน ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธและเกิดความสมานฉันท์ร่วมมือกันพัฒนาโรงเรียนและส่งสังคมตาม วิถีพุทธอย่างต่อเนื่อง” โดยมีตัวชี้วัดดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 รายละเอียดตัวชี้วัดด้านผลกระทบ (Outcomes/ Impact)

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ข้อบ่งชี้คุณภาพ
บวร ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ	1. บ้าน (ผู้ปกครอง และชุมชน)	1. บ้านและชุมชนมีสมาชิกที่เป็นคนดีไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขเพิ่มขึ้น 2. ชุมชนมีผู้ช่วยเหลือในการพัฒนาชุมชนมากยิ่งขึ้น
	2. วัด	*วัดได้ ศาสนทายาทและกำลังช่วยงานส่งเสริมพุทธศาสนามากขึ้น
	3. โรงเรียน	*โรงเรียนได้รับความไว้วางใจ เชื้อมนัน ศรัทธา และได้รับความร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (บ้านวัด ราชการ)

จากตัวชี้วัดของการดำเนินโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ยังไม่ครอบคลุมปัจจัยในการดำเนินโครงการ ซึ่งในแต่โรงเรียนมีลักษณะของชุมชนที่แตกต่างกัน ซึ่งถือได้ว่าเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการประสบความสำเร็จของโครงการ และเกณฑ์ความคาดหวัง หรือเกณฑ์การประเมินของตัวชี้วัดฯ แต่ละด้าน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้เปิดโอกาสให้โรงเรียนและผู้เกี่ยวข้องสามารถกำหนดตามความเหมาะสมของสภาพและเงื่อนไขความพร้อมของตนเอง อีกทั้งมีการปรับปรุงได้ตาม

ความเหมาะสมของช่วงเวลาและพัฒนาการที่มี(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2547 : 2 - 6) ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาการประเมินแบบ CIPP Model ซึ่งพบว่า ครอบคลุมทุกตัวชี้วัดที่กล่าวมา และจะได้นำเสนอในหัวข้อต่อไป

2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการประเมินโครงการ

การประเมินโครงการเป็นการประมาณค่าการดำเนินงานหรือกิจกรรมใด ๆ อย่างมีระบบเพื่อปรับปรุงการดำเนินงานทั้งในปัจจุบัน อนาคต และใช้เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจดำเนินงานหรือยกเลิกงานหรือกิจกรรมนั้น ๆ การประเมินโครงการจึงเป็นวิธีการหนึ่งที่จะให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้ที่มีบทบาทการตัดสินใจเกี่ยวกับอนาคตของโครงการ

การประเมินเป็นกระบวนการให้ได้มาซึ่งความจริงในเชิงคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง การเข้าถึงความจริงในเชิงคุณค่าเป็นสิ่งที่ซับซ้อนละเอียดอ่อนมาก ดังนั้น จึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจกระบวนการที่มาของความจริงเชิงคุณค่านั้น คือกระบวนการประเมินนั่นเอง การที่จะทำความเข้าใจอย่างถ่องแท้ถึงศาสตร์การประเมิน เราจำเป็นต้องตอบคำถามว่าทำไมต้องประเมิน จุดหมายปลายทางหรือเป้าหมายสุดท้ายของการประเมินคืออะไร และทำอย่างไร การประเมินจึงจะทำให้เข้าถึงซึ่งความจริงในเชิงคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่งภายใต้บริบทสังคมที่กำหนดให้ (สมหวัง พิริยานุวัฒน์. 2528 : 73)

2.1 ความหมายของการประเมินโครงการ

พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ. 2530 ได้ให้คำจำกัดความของโครงการว่า หมายถึง แผนหรือเค้าโครงตามที่กำหนดไว้โครงการมีศัพท์ภาษาอังกฤษว่า "Project" ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งหรือระดับหนึ่งของแผน (Plan) ในบางตำราถือว่ามีความหมายเช่นเดียวกับคำว่า "Program" ซึ่งหมายถึง แผนงานที่มีรายละเอียดในการปฏิบัติงานชัดเจน ดังนั้น จึงอาจบอกกล่าวโดยสรุปว่า โครงการ คือ Project หรือ Program ในภาษาอังกฤษนั่นเอง (ประชุม รอดประเสริฐ. 2528 : 73) โดยคำว่า การประเมินโครงการ (Project or Program Evaluation) ซึ่งมีความหมายตามที่ได้ให้ความหมายของการประเมินโครงการไว้หลายท่าน ดังนี้

บุญชม ศรีสะอาด (2529 : 254) กล่าวว่า การประเมินโครงการเป็นการวิจัยที่มุ่งรวบรวมข้อสนเทศเกี่ยวกับการดำเนินโครงการเพื่อที่จะนำมาใช้ในการตัดสินใจ เช่น นำมาใช้ในการพัฒนาปรับปรุงโครงการ เป็นต้น

ศิริชัย กาจนวาสี (2536 : 19) ได้สรุปความหมายของการประเมินว่า การประเมินเป็นกระบวนการการศึกษาสิ่งต่าง ๆ โดยใช้ระเบียบวิจัย (Reserch-oriented) การ

ประเมินเป็น การตรวจสอบการบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ (Objectives – oriented) การประเมินเป็นการช่วยเสนอสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจ (Decision – oriented) การประเมินเป็นการสนองสารสนเทศแก่ผู้เกี่ยวข้องทั้งหลายด้วยการบรรยายอย่างลุ่มลึก (Description – oriented) และ การประเมินเป็นการตัดสินใจคุณค่าของสิ่งที่มีงประเมิน (Judgment – oriented) การประเมินในอนาคตว่าเป็นสารสนเทศเชิงคุณค่าที่สนับสนุนการเจรจาต่อรองเชิงสร้างสรรค์ ประจักษ์ เปี่ยมสมบูรณ์ (2535 : 11) กล่าวว่า การประเมินโครงการ หมายถึง การวิจัยประยุกต์ ซึ่งได้นำเอาระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์มาประยุกต์ใช้

นิศา ชูโต (2532 : 9) ได้ให้ความหมายของการประเมินโครงการว่าเป็นกิจกรรมการเก็บรวบรวม การวิเคราะห์ความหมายข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสิ่งที่จะต้องการหาแนวทางวิธีการปรับปรุง วิธีการจัดการเกี่ยวกับโครงการเพิ่มคุณภาพและประสิทธิภาพของโครงการ ให้ดียิ่งขึ้น

วิโรจน์ สารรัตนะ (2532 : 4) ได้ให้ความหมายของการประเมินว่า การประเมินเป็นการวัดผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติจริง เพื่อเอาผลนั้นไปเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ ทำให้ทราบว่า การปฏิบัติงานบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือไม่

สุวัฒน์ พัฒนไพบูลย์ (2537 : 408) การประเมิน หมายถึง การกำหนดค่าหรือดีราคา การประเมินโครงการพยายามที่จะกำหนดค่าให้กับความก้าวหน้าและผลงานของโครงการ โดยเปรียบเทียบกับความก้าวหน้าหรือผลงานของโครงการอื่นๆ ที่คล้ายคลึงกัน การประเมินยังช่วยสนับสนุนการตัดสินใจทางการบริหารต่าง ๆ

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2544 : 153-154) การประเมิน หมายถึง กระบวนการให้ได้มาซึ่งสารสนเทศเกี่ยวกับความก้าวหน้าของ โครงการและความสำเร็จของ โครงการอันเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงคุณค่าของโครงการ กล่าวคือ เป็นเครื่องแสดงว่า โครงการได้ดำเนินไปแล้วได้ผลสมตาม วัตถุประสงค์ของโครงการมากน้อยเพียงใด ตลอดจนในอนาคตควรจะดำเนินการอย่างไร ซึ่งเป็นการพิจารณาคุณค่า โดยใช้ผลงานในอดีตและพิจารณาถึงศักยภาพและทางเลือกในการดำเนินงานในอนาคตต่อไปด้วย

ไทเลอร์ (Tyler. 1930 : 10) กล่าวว่า การประเมินคือการเปรียบเทียบพฤติกรรมเฉพาะอย่าง (Performance) กับจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมที่วางไว้

สคริฟเวน (Scriven. 1967 : 46) กล่าวว่า การประเมินผลโครงการ หมายถึง การเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกิดขึ้นด้วยมาตรที่มีค่านำหนักเป็นเกณฑ์ที่เลือกจากจุดมุ่งหมายของ โครงการ

ดังนั้น กิจกรรมการประเมินผลโครงการจึงได้แก่ (ก) เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล (ข) การให้น้ำหนักความสำคัญของจุดมุ่งหมาย และ (ค) การเลือกจุดมุ่งหมายในการประเมินผล
เชส (Chase. 1978 : 7) กล่าวว่า การประเมินเป็นการนำจำนวนที่ได้จากการวัดมา
เปรียบเทียบกับเกณฑ์เพื่อตัดสินคุณค่าของจำนวนที่สังเกตได้

ไวสส์ (Weiss. 1972 : 21) กล่าวว่า การประเมินโครงการ หมายถึง การประเมิน
คุณค่าการดำเนินงานของกิจกรรมใด ๆ อย่างมีระบบเพื่อปรับปรุงการดำเนินงานทั้งในปัจจุบัน
และในอนาคต

มิตเซอร์ (Mitzer. 1982 : 594-595) กล่าวว่า การประเมินโครงการมีความมุ่ง
หมายที่สำคัญ 3 ประการ คือ 1) เพื่อแสดงการพิจารณาถึง คุณค่าของ โครงการ 2) เพื่อให้ผู้
ตัดสินใจมีการตัดสินใจที่ถูกต้องขึ้น และ 3) เพื่อการบริการข้อมูลแก่ฝ่ายการเมืองเพื่อใช้
ในการกำหนดนโยบาย

น็อกซ์ (Knox. 1972 : 199) กล่าวว่า การประเมินโครงการมีความมุ่งหมายเฉพาะ
ดังต่อไปนี้

1. เพื่อแสดงให้เห็นถึงเหตุผลที่ชัดเจนของ โครงการอันเป็นพื้นฐานที่สำคัญ
ของการตัดสินใจ ว่าลักษณะใดของโครงการมีความสำคัญมากที่สุด ซึ่งจะต้องทำการประเมิน
เพื่อหาประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และข้อมูลชนิดใดที่จะต้องเก็บรวบรวมไว้เพื่อการวิเคราะห์
2. เพื่อรวบรวมหลักฐานความเป็นจริงและข้อมูลที่จำเป็นเพื่อนำไปสู่
การพิจารณาหาประสิทธิภาพของ โครงการ
3. เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลและข้อเท็จจริงต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การสรุปผล
ของโครงการ
4. เพื่อการตัดสินใจว่าข้อเท็จจริงต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การสรุปผลของ
โครงการ
5. เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจในการพัฒนาปรับปรุงโครงการให้มี
ประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ชูแมน (Schuman. 1987 : 29-31) กล่าวว่า การประเมินเป็นการเปรียบเทียบ
ผลการปฏิบัติจริง (Actual Results) กับผลที่คาดว่าจะได้รับ (Expected Results) ซึ่งเป็นการวัด
ความสำเร็จจากการดำเนินงาน โดยพิจารณาจุดมุ่งหมายและเป็นการศึกษาพิจารณาเกี่ยวกับ
ผลลัพธ์ซึ่งเกิดจาก กิจกรรมบางประเภทที่มุ่งให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

ส. วาสนา ประมวลพจนานุกรม (2544 : 15-24) ได้กล่าวถึงการประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการในการตรวจสอบ หรือพิจารณาตัดสินคุณลักษณะของกิจกรรมหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพื่อกำหนดคุณค่า คุณภาพความถูกต้อง ความเหมาะสม โดยใช้เกณฑ์ (Criteria) เป็นหลัก ซึ่งกล่าวโดยสรุปว่า การประเมินคือการพิจารณาหรือกำหนดคุณค่าสิ่งต่างๆ ตามเกณฑ์ใดเกณฑ์หนึ่ง โดยในยุคนี้เป็นยุคที่สี่ (Fourth Generation Evaluation) แห่งการประเมิน

2.2 ความมุ่งหมายและความสำคัญของการประเมินโครงการ

การพัฒนาทางด้านวัตถุได้เจริญก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว ผลของการพัฒนาทางวัตถุก่อให้เกิดผลสะท้อนหรือผลกระทบทางจิตใจมนุษย์ จึงทำให้มีความจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาทางด้านจิตใจควบคู่กัน โครงการที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาการเกษตร การสาธารณสุข ความมั่นคงปลอดภัยและอื่น ๆ เพื่อพัฒนาความเจริญดังกล่าว ต้องใช้ทรัพยากรเป็นจำนวนมากทั้งที่เป็นเงิน วัสดุอุปกรณ์ และกำลังคน โครงการบางโครงการมีประโยชน์มากและให้คุณค่าได้อย่างชัดเจน โครงการบางโครงการเมื่อทำไปแล้วไม่ก่อให้เกิดประโยชน์การที่จะตัดสินใจว่าโครงการใดมีประโยชน์และมีคุณค่าหรือไม่ต้องทำการประเมินโครงการ (ประชุม รอดประเสริฐ. 2528 : 73)

การประเมินโครงการมีความมุ่งหมายและความสำคัญตามความคิดเห็นของนักวิชาการหลายท่าน ดังนี้

ไชยยศ เรืองสุวรรณ (2533 : 132) ได้กล่าวถึงความมุ่งหมาย การประเมินว่าเป็นการดำเนินการเพื่อสำรวจระดับความสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย รวมทั้งเพื่อตรวจสอบประสิทธิภาพของความสัมพันธ์ระหว่างตัวประกอบต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกโครงการ ผลที่ได้จากการประเมินจะนำไปปรับปรุงแก้ไขหรือปรับขยายงานโครงการให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

ประชุม รอดประเสริฐ (2528 : 75) ได้สรุปถึงความสำคัญหรือคุณประโยชน์การประเมินโครงการไว้ดังนี้

1. การประเมินจะช่วยทำให้การกำหนดวัตถุประสงค์และมาตรฐานของการดำเนินงานมีความชัดเจน ขึ้น
2. การประเมินโครงการช่วยให้การใช้ทรัพยากร เป็น ไปอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์เต็มที่
3. การประเมินโครงการช่วยให้แผนงานบรรลุวัตถุประสงค์ และดำเนินการไปด้วยดี

4. การประเมิน โครงการมีส่วนช่วยในการแก้ไขปัญหอันเกิดจากผลกระทบ (Impact) ของ โครงการทำให้โครงการมีข้อที่ก่อให้เกิดความเสียหายลดน้อยลง

5. การประเมิน โครงการมีส่วนช่วยอย่างสำคัญ ในการควบคุมคุณภาพของ โครงการ

6. การประเมิน โครงการมีส่วนช่วยในการสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ ผู้ปฏิบัติงานตามโครงการ

7. การประเมิน โครงการจะช่วยในการตัดสินใจและการบริหาร โครงการ กล่าวคือ การประเมิน โครงการจะทำให้ผู้บริหาร ได้ทราบถึงอุปสรรค ข้อดี ข้อเสีย ความเป็นไปได้ และแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขการดำเนินโครงการ

สมบุรณ์ ดันยะ (2540 :13-14) ได้สรุปความมุ่งหมายของการประเมิน ดังต่อไปนี้

1. เพื่อวินิจฉัย เป็นการประเมินเพื่อค้นหา ส่วนที่บกพร่องหรือเป็นปัญหา เป็นการตรวจสอบความพร้อมปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ในการดำเนินงาน ซึ่งอาจมาจาก สภาพแวดล้อม ตัวบุคคล ทรัพยากร งบประมาณ ฯลฯ

2. เพื่อปรับปรุง เป็นการประเมินระหว่างการดำเนินงาน โดยพิจารณาว่า จุดมุ่งหมาย ที่ตั้งไว้ ตรงกับความต้องการ ประโยชน์ และเป็นที่ยอมรับหรือไม่ วิธีการ ดำเนินการ สภาพแวดล้อม บุคลากร ฯลฯ เหมาะสม และจะช่วยให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ ทั้งนี้เพื่อใช้ผลของการประเมินในการปรับปรุงการดำเนินงานให้เหมาะสมและมี ประสิทธิภาพต่อไป

3. เพื่อตัดค้นหาข้อสรุป เป็นการประเมินเพื่อพิจารณาว่า การดำเนินงาน มี ประสิทธิภาพและประสิทธิผลหรือไม่ การประเมินเพื่อจุดมุ่งหมายนี้ ตามปกติจะประเมินเมื่อ สิ้นสุดการดำเนินงานแล้ว

นอกจากนี้ยังสรุปให้เห็นถึงความสำคัญและประโยชน์ของการประเมินโครงการ ต่อผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการ ไว้ดังต่อไปนี้ คือ

1. ช่วยชี้ให้เห็นว่า จุดมุ่งหมายของการดำเนินงานนั้น เหมาะสมและเป็นไปได้เพียงใด

2. ทำให้ทราบว่า การดำเนินงานนั้นบรรลุตามจุดมุ่งหมายหรือไม่

3. ช่วยกระตุ้นให้มีการเร่งรัด ปรับปรุงและดำเนินงาน

4. ช่วยให้เห็นข้อบกพร่องในการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน ซึ่งจะเป็นหลักในการปรับปรุงการดำเนินงาน
  5. ช่วยควบคุมการดำเนินงานให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ ซึ่งจะเป็นการลดความ สูญเปล่าในการใช้ทรัพยากร
  6. ช่วยให้ข้อสนเทศ แก่ผู้บริหารในการดำเนินงาน
  7. เป็นแนวในการกำหนดวิธีการที่เหมาะสมในการดำเนินงานครั้งต่อไป
- เขาวดี วิบูลย์ศรี (2536 : 75) กล่าวว่า ความมุ่งหมายของการประเมินโครงการ นั้นเพื่อให้ได้รับข้อมูลข่าวสารในการปรับปรุงโครงการ โครงการที่ดำเนิน โดยไม่มีการ ป้อนกลับจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการก็ย่อมไม่สามารถที่จะตอบคำถามว่า โครงการสามารถ ดำเนินได้ดีหรือประสบผลสำเร็จหรือไม่เพียงใด ข้อจำกัด ปัญหา ในการปฏิบัติอย่างไร ดังนั้น การประเมินโครงการก็เป็นวิธีการที่จะทำให้มีการป้อนกลับของข้อมูล

จากความสำคัญดังกล่าวข้างต้นจึงพอที่จะสรุปได้ว่า การประเมินโครงการเป็น งานที่มีความละเอียดอ่อนมากต่อการวางแผน กล่าวคือ ในขณะที่การวางแผนเป็นการคาดคะเน เหตุการณ์ไว้ล่วงหน้า แต่การประเมินโครงการเป็นการเสาะแสวงหาข้อเท็จจริงที่เกิดจาก การ ดำเนินโครงการซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแผนงาน ฉะนั้นการประเมินโครงการจึงมีความยากลำบาก อยู่ในตัวผู้ประเมินจะต้องพยายามเสาะแสวงหาข้อมูลที่เป็นจริงมากที่สุด ทั้งนี้เพื่อจะได้ นำไปใช้ในการตัดสินใจบริหารโครงการให้บรรลุถึงเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ต้องการ ต่อไปหรือตัดสินใจยุติการดำเนินโครงการเมื่อเห็นว่าดำเนินการตามโครงการต่อไปแล้ว ไม่ สามารถที่จะบรรลุถึงเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้อย่างแน่นอน

2.3 ประโยชน์ของการประเมินโครงการ

ในการประเมินโครงการ บุคคลภายนอกอื่น ๆ ไปมักจะมองและสรุปประโยชน์ ของโครงการในแง่ประเด็นใหญ่ ๆ แล้วใช้เป็นเครื่องวัดว่าโครงการนั้นดีหรือไม่ดี มี ประสิทธิภาพหรือไม่แต่สำหรับบุคคลที่คุ้นเคยจะเกี่ยวข้องกับการประเมินโครงการแล้ว การ ประเมินโครงการมีประโยชน์และแง่มุมในรายละเอียดนานาประการ ซึ่งเกี่ยวกับประโยชน์ของ การประเมินโครงการ ได้มีผู้กล่าวไว้ดังนี้

วีระพล สุวรรณนันต์ (2531 : 23) ได้กล่าวถึงการประเมินโครงการว่าเป็น กระบวนการที่จะขาดเสียไม่ได้ในการบริหารโครงการ เพราะผลการประเมินจะให้ประโยชน์ หลายอย่างคือ

1. ช่วยชี้ให้เห็นว่า โครงการนั้นจำเป็นหรือไม่ มีความเป็นไปได้เพียงไรเมื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจว่าควรอนุมัติให้ทำโครงการนั้นหรือไม่

2. ช่วยให้ทราบว่า ปัจจัยต่าง ๆ ที่จะใช้ในการดำเนินโครงการมีความพร้อมและเหมาะสมเพียงไร เพื่อนำผลไปใช้ปรับปรุงสิ่งที่ยังบกพร่องก่อนที่จะเริ่มโครงการ

3. ทำให้ทราบข้อบกพร่องในการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน เพื่อช่วยในการตัดสินใจ ปรับปรุง และเปลี่ยนแปลงขั้นตอนการดำเนินงานในส่วนที่ยังบกพร่องอยู่ในช่วงโครงการนั้นกำลังดำเนินการ

4. ทำให้ทราบว่าโครงการนั้นบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่เพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจว่าควรจะล้มเลิกโครงการ หรือดำเนินโครงการนั้นอีกต่อไป

5. ช่วยกระตุ้นให้มีการเร่งรัดปรับปรุงวิธีการดำเนินงาน

6. ช่วยควบคุมการดำเนินงานให้มีคุณภาพ และมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะเป็นการลด ความสูญเปล่าในการใช้ทรัพยากร

7. เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดวิธีดำเนินงานครั้งต่อไป

รัตนะ บัวสนธ์ (2540 : 96) กล่าวว่าเมื่อทำการประเมินผลโครงการขณะดำเนินการแล้ว ผู้ทำการประเมินก็จะสามารถนำข้อมูลที่ได้จากการประเมินผลมาใช้ปรับปรุงโครงการในด้านต่าง ๆ ได้แก่ (Anderson, S.B. and Ball, S. 1978 : 30 - 33)

1. ด้านวัตถุประสงค์ของโครงการ การปรับปรุงวัตถุประสงค์ของโครงการใด ๆ ก็ตาม ผู้ดำเนินโครงการควรจะทำก็ต่อเมื่อวัตถุประสงค์ของโครงการที่กำหนดไว้ในขั้นการออกแบบโครงการไม่มีความเป็นไปได้หรือไม่อาจจะได้รับการตอบสนองเมื่อมีการนำโครงการไปทดลองใช้ กล่าวคือ วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ว่าจะไม่ชัดเจนหรือสูงเกินไปจนกระทั่งยากแก่การที่จะได้รับการยอมรับจากกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการ หากเกิดขึ้นในกรณีที่วัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้สูงเกินไปใช้กับกลุ่มเป้าหมาย ผู้ดำเนินโครงการก็ควรจะต้องปรับปรุงเกณฑ์มาตรฐานที่ใช้สำหรับการบรรลุวัตถุประสงค์ให้ต่ำลง แต่ถ้าวัตถุประสงค์มีความคลุมเครือไม่ ชัดเจน ซึ่งทำให้กลุ่มเป้าหมายหรือผู้ร่วมงานในโครงการเข้าใจวัตถุประสงค์ไม่ตรงกันกับผู้ดำเนินโครงการ ก็ควรจะมีการปรับปรุง การเขียนวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนขึ้น

2. เนื้อหาของโครงการ การพิจารณาปรับปรุงเนื้อหาของโครงการ ก็หมายถึง การพิจารณาปรับปรุงในส่วนที่เกี่ยวกับกิจกรรม หรือขั้นตอนของแต่ละกิจกรรมของโครงการความสัมพันธ์ของส่วนประกอบแต่ละส่วนของโครงการ เพื่อให้สอดคล้องหรือมี

ความครอบคลุมตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ของโครงการ เมื่อได้มีการดำเนินโครงการ ไปชั่วขณะหนึ่งแล้วพบ ข้อมูลจากการประเมิน โครงการว่า กิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดไว้ นั้น ไม่ครอบคลุมกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

3. เทคนิควิธีการของโครงการ การนำผลจากการประเมินโครงการขณะดำเนินการมาใช้ปรับปรุงเทคนิควิธีการของโครงการ ก็เป็นการปรับปรุงในส่วนของการจัดการหรือจัดทำกิจกรรมต่าง ๆ วิธีการที่ผู้ดำเนินโครงการกระทำต่อกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการ เช่น การให้แรงเสริมหรือการวางเงื่อนไขอื่น ๆ การจัดระยะเวลาเมื่อมีการกระทำกิจกรรมใด ๆ เป็นต้น สิ่งดังกล่าวนี้จะได้รับการปรับปรุงเพื่อให้การดำเนินการโครงการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพผลและประสิทธิผลมากขึ้น

4. บริบทของโครงการ การใช้ผลจากการประเมินโครงการเมื่อได้มีการนำไปดำเนินการในชั่วระยะเวลาหนึ่ง สำหรับการปรับปรุงบริบทของโครงการนั้น ก็เป็นการพิจารณาปรับปรุงในส่วนที่เกี่ยวกับบทบาทและสัมพันธภาพระหว่างผู้ร่วมงานของโครงการ การจัดโครงสร้างการบริหารโครงการ การสนับสนุนของสาธารณชน และสิ่งอำนวยความสะดวกทางกายภาพ เป็นต้น บริบทของโครงการเหล่านี้แม้จะดูเหมือนว่าไม่เกี่ยวข้องกับโครงการโดยตรง แต่ก็สามารถส่งผลให้การดำเนินโครงการไม่บรรลุวัตถุประสงค์ได้เช่นกัน

เมื่อทำการประเมินโครงการหลังดำเนินการ

ผลที่ได้จากการประเมินภายหลังดำเนินโครงการ เรานำมาใช้เพื่อประกอบการพิจารณาตัดสินใจว่า โครงการดังกล่าวสมควรที่จะให้มีการดำเนินต่อไปหรือไม่หรือโครงการควรที่จะต้องระงับหรือล้มเลิกการดำเนินงาน ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการประเมินผลโครงการในลักษณะนี้ ผลที่ได้จากการประเมินจะมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในเชิงนโยบายหรือเชิงบริหารงานของ องค์กรใด ๆ ก็ตามที่เป็นเจ้าของโครงการ ซึ่งได้รับการประเมินเพราะเหตุว่าผลของการตัดสินใจต่อโครงการอันเนื่องมาจากข้อมูลที่ได้รับจากการประเมินจะส่งผลกระทบต่อเกิดภาพลักษณ์ความสำเร็จหรือความล้มเหลวของหน่วยงานองค์กรที่เป็นเจ้าของโครงการนั้น ๆ ด้วยเหตุนี้จึงไม่แปลกแต่อย่างใดที่เราจะพบว่า บางครั้งเมื่อมีการประเมินผลโครงการใดโครงการหนึ่งของหน่วยงานองค์กรบางแห่งแล้ว พบผลการประเมินของโครงการดังกล่าวออกมาในลักษณะแสดงความล้มเหลว และนำไปตีพิมพ์เผยแพร่ให้สาธารณชนรับรู้ จะได้รับการโต้ตอบแก้ไขจากหน่วยงานที่เป็นเจ้าของโครงการนั้น ๆ อยู่เสมอ

นอกจากนั้นผลที่ได้รับจากการประเมินภายหลังเสร็จสิ้นโครงการ ก็จะสามารถนำไปใช้ในการพิจารณาเลือกแนวทางการดำเนินงานในโครงการที่ก่อให้เกิดผลสูงสุด โดยใช้ทรัพยากรในการดำเนินงานอย่างประหยัดอีกด้วย

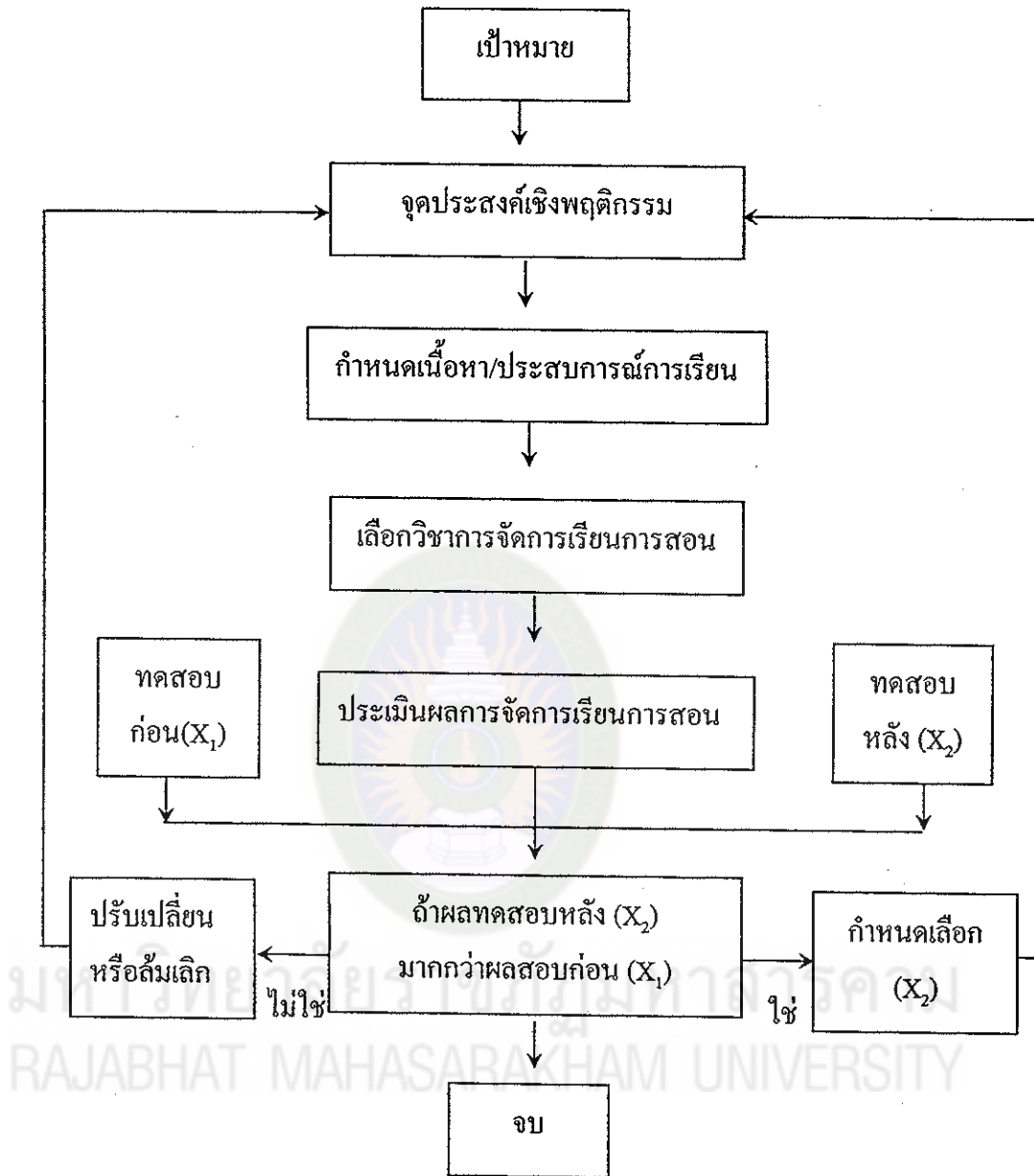
2.3 รูปแบบการประเมินโครงการ

รัตนะ บัวสนธ์ (2540 : 99 -112) ได้กล่าวว่า คำว่า “รูปแบบการประเมินโครงการ” หรือ “Model of Program Evaluation” เป็นคำที่ค่อนข้างจะให้ความหมายอธิบายได้ยากเพราะเหตุ คำว่า “รูปแบบ” ซึ่งแปลมาจากคำ Model ในภาษาอังกฤษนั้น ภาษาไทยที่เราใช้กันในแวดวงวิชาการจะใช้อยู่หลายคำเช่น โครงร่าง แบบจำลอง โครงแบบ ซึ่งคำต่าง ๆ ที่ใช้เหล่านี้ดูเหมือนกันว่าคล้าย ๆ จะเข้าใจความหมายแต่ถ้าอธิบายความหมายของคำให้ชัดเจน ก็อธิบายได้ไม่ชัดเจนเท่าใดนัก นั่นคือ จะหมายถึงร่าง หรือเค้าโครงของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงภาพรวมทั้งหมดของสิ่งนั้น Model เป็นเพียงกรอบหรือความคิดของสิ่งต่าง ๆ ที่ยังมีได้ลงมือปฏิบัติและมีลักษณะเป็นนามธรรม

ดังนั้นเมื่อเราใช้คำว่า รูปแบบการประเมินโครงการ ก็น่าจะหมายถึงกรอบความคิดเค้าโครงหรือร่างในการประเมินโครงการ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงภาพรวมทั้งหมดเกี่ยวกับ การประเมินโครงการนั่นเอง

รูปแบบการประเมินโครงการนี้ผู้รู้หรือนักประเมินโครงการได้นำเสนอไว้อย่างหลากหลาย ในบทนี้จะกล่าวถึงบางรูปแบบเท่านั้นรวมทั้งจะพยายามบูรณาการรูปแบบการประเมินโครงการต่าง ๆ เข้าด้วยกันในตอนท้ายของบทซึ่งนำเสนอลำดับได้แก่

1. รูปแบบการประเมินของไทเลอร์ (Tyler's Model)
2. รูปแบบการประเมินของครอนบาช(Cronbach's Model)
3. รูปแบบการประเมินของสเติก (Stake's Model)
4. รูปแบบการประเมินของโพรวิส (Provus's Model)
5. รูปแบบการประเมินของชิปปี้ (Cipp's Model)
6. รูปแบบการประเมินของไทเลอร์

ภาพประกอบที่ 2 แผนภูมิแสดงรูปแบบของการประเมินของไทเลอร์

ที่มา : สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2528 : 156)

จากภาพประกอบที่ 2 จะเห็นว่าการประเมินผลโครงการตามแนวคิดของไทเลอร์ก็คือ การประเมินผลการเรียนการสอนเพื่อที่จะรู้ว่าการจัดการเรียนการสอนในครั้งนั้น ๆ ทำให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมการเรียนเป็นไปตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมที่กำหนดไว้หรือไม่ ทั้งนี้โดยพิจารณาจากข้อมูลที่ได้จากการวัดก่อน - หลัง การจัดการเรียนการสอนนำมาเปรียบเทียบกัน หากผลการสอบหลังมากกว่าผลการสอบก่อนก็แสดงว่าผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามที่ต้องการ

เมื่อเป็นดังนี้ผู้สอนหรือผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องก็จะเลือกจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมลำดับต่อ ๆ ไป มาจัดการเรียนการสอนเพื่อให้บรรลุจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมเหล่านั้นตามลำดับจนกระทั่งในที่สุด จุดประสงค์หลายๆข้อที่กำหนดไว้ได้รับการบรรลุก็เท่ากับเป้าหมายได้รับการสนองตอบไปด้วย

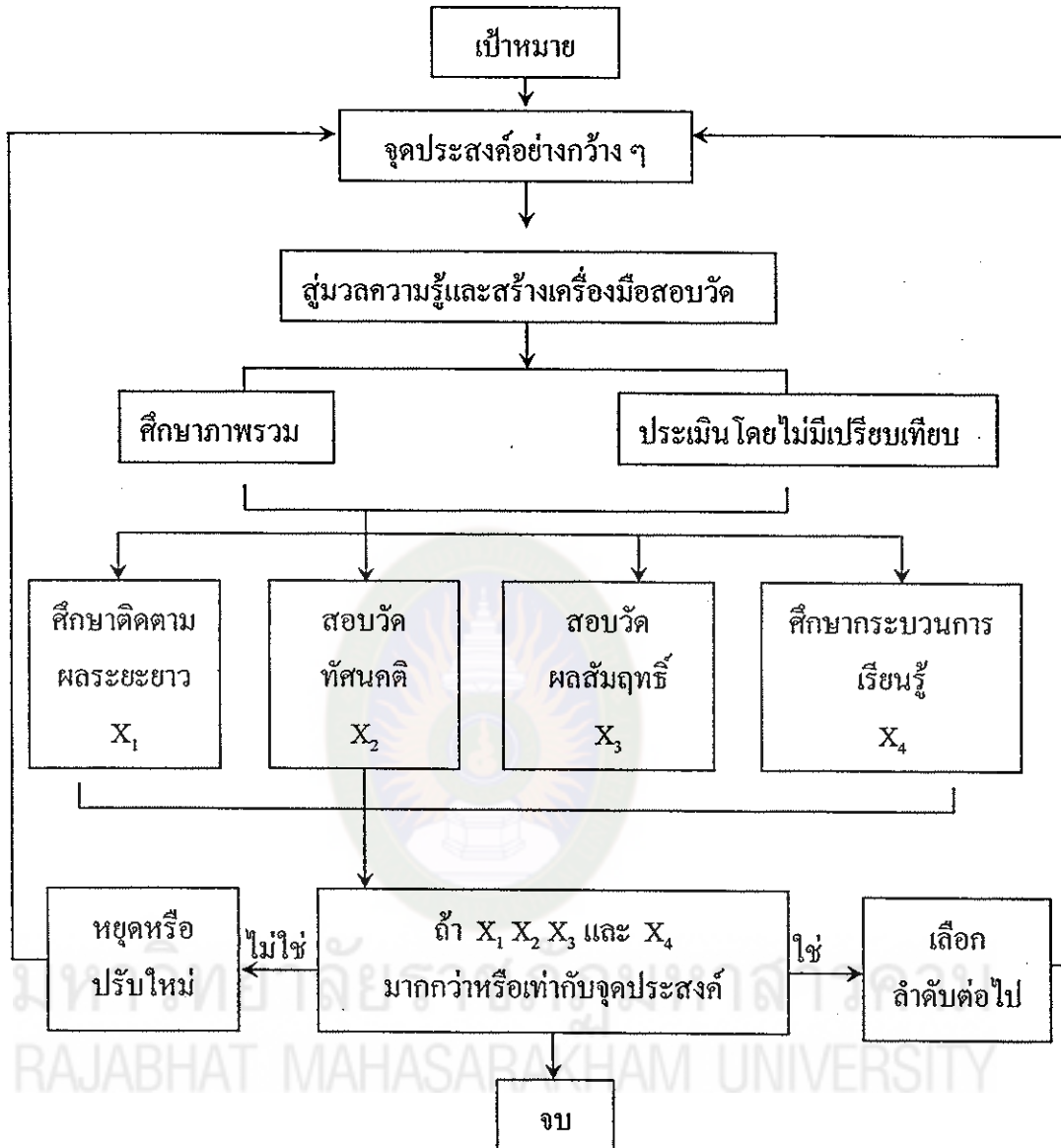
ในทางตรงกันข้ามหากจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมไม่บรรลุถึงก็พิจารณาจากข้อมูลที่ได้จากการสอบวัดครั้งหลังน้อยกว่าข้อมูลที่ได้จากการสอบก่อน ผู้สอนก็ต้องทำการปรับเปลี่ยน จุดประสงค์เชิงพฤติกรรมเสียใหม่หรือเลิกสัมจุดประสงค์นั้นก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ การพิจารณาอย่างรอบคอบเหมาะสม รูปแบบการประเมินผล โครงการของไทเลอร์นั้นเป็นรูปแบบ ไม่ซับซ้อน และมีจุดเน้นที่การประเมินผลการเรียนการสอนเป็นหลัก

รูปแบบการประเมินผลของครอนบาช ครอนบาช (Cronbach L.) ได้เสนอแนวคิดและให้ความหมายเกี่ยวกับการประเมินผล ไว้ว่า หมายถึง “การเก็บรวบรวมข้อมูลและใช้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับ โครงการทางการศึกษา” นอกจากนั้นในความคิดเห็นของครอนบาช สิ่ง ที่เรียกว่า “โครงการ” ก็อาจเป็น ได้ทั้ง กิจกรรมใดๆ ก็ได้ เช่น กิจกรรมการเรียนการสอน แนวทาง หรือข้อเสนอแนะให้คนส่วนใหญ่ปฏิบัติ ตลอดจนการทดลองทางการศึกษาอื่น ๆ

ครอนบาชมีความเห็นแตกต่างจากไทเลอร์ในเรื่องของการประเมินผลการเรียน การสอนตรงที่เขาไม่เห็นด้วยเกี่ยวกับการกำหนดจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมของผู้เรียนอย่าง เฉพาะเจาะจงหรืออย่างแคบ ทั้งนี้ครอนบาชเสนอแนะให้กำหนดไว้อย่างกว้างๆ หรือทั่ว ๆ ไป โดยเขาให้ เหตุผลว่า การกำหนดจุดประสงค์เฉพาะเจาะจงจะทำให้ผู้เรียนและผู้สอนสนใจ พฤติกรรม การเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้เท่านั้น และจะละเลย ไม่ให้ความสนใจเรียนรู้หรือทำการ สอนในเรื่องอื่นๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกัน

นอกจากนั้นเกี่ยวกับการรวบรวมข้อมูลของผู้เรียนเพื่อนำมาประกอบในการประเมิน ครอนบาชก็เสนอแนะให้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างรอบด้านมากกว่าที่จะเก็บข้อมูลเฉพาะ เรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น ข้อมูลทางด้านความรู้ ทักษะคิด กระบวนการเรียนรู้ เป็นต้น และใน ท้ายที่สุดในการเปรียบเทียบหรือการยึดเกณฑ์เพื่อการประเมินผู้เรียน ครอนบาชก็สนับสนุนให้ ใช้วิธีการศึกษาภาพรวมเฉพาะตัวผู้เรียนและไม่ใช้วิธีการเปรียบเทียบระหว่างผู้เรียน

จากภาพประกอบที่ 3 จะเห็นว่า เมื่อเราวิเคราะห์เป้าหมายของการจัดการศึกษาหรือ การจัดการเรียนการสอนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้แล้ว ขั้นตอนต่อไปก็จะทำการเขียนจุดประสงค์ อย่างกว้าง ๆ โดยพยายามให้มีความครอบคลุมเป้าหมายที่กำหนดไว้และไม่เขียนจุดประสงค์ให้ เฉพาะเจาะจงลงไป

ภาพประกอบที่ 3 แสดงรูปแบบการประเมินของครอนบาช

ที่มา : สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2528 : 157)

หลังจากนั้นจึงกำหนดสื่อนเนื้อหาสาระมวลความรู้ที่จะสอน (โดยพิจารณาให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ที่บรรยายไว้) โดยพยายามให้เป็นตัวแทนมวลความรู้ทั้งหมด และทำการสร้างเครื่องมือกำหนดวิธีการสำหรับสอบวัดสาระมวลความรู้ดังกล่าวด้วยวิธีการศึกษาภาพรวมทั้งหมดของผู้เรียนและดำเนินการประเมินผู้เรียน โดยไม่มีการนำไปเปรียบเทียบกับบุคคลหรือกลุ่มบุคคลอื่น ๆ ทั้งนี้โดยใช้ทั้งการศึกษาติดตามระยะยาวเฉพาะตัวผู้เรียน การสอบ

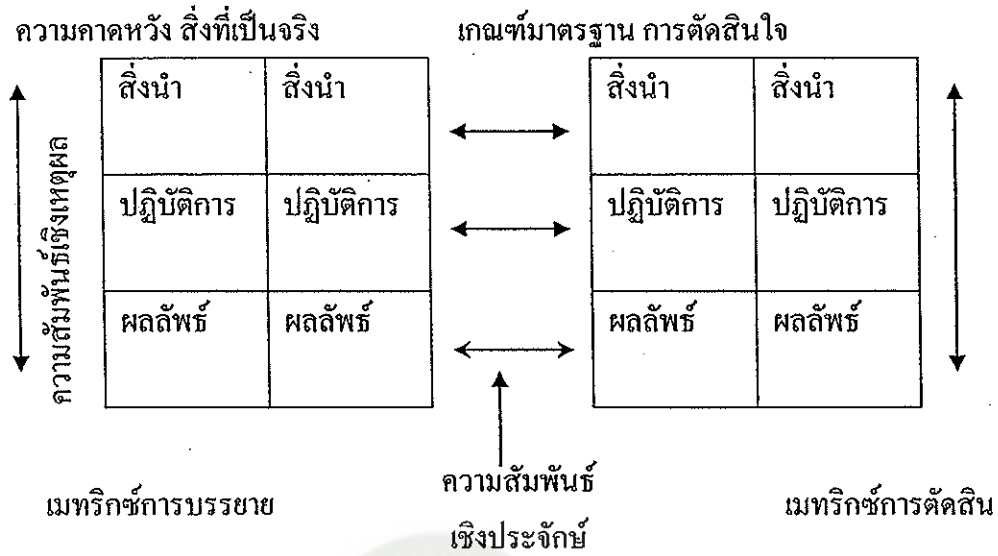
วัดทัศนคติการสอบวัดประสิทธิผล การเรียนรู้และการศึกษากระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน ประกอบกัน หากผลการศึกษาสอบวัดในด้านต่าง ๆ นี้ ได้ผลมากกว่าหรือเท่ากับจุดประสงค์ที่เขียนไว้กว้าง ๆ แล้ว ก็ดำเนินการกำหนดเลือกหรือเขียนจุดประสงค์ในลำดับต่อไป แต่หากผล การศึกษาสอบวัดน้อยกว่า จุดประสงค์ที่เขียนไว้ก็ควรจะได้มีการหยุดหรือปรับเปลี่ยน จุดประสงค์นั้นเสียใหม่

รูปแบบการประเมินของครอนบาชมีความคล้ายกันกับรูปแบบการประเมินของไทย เดอร์ตรงที่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดการเรียนการสอน หากแต่เพิ่มพิจารณาสาระ ประเด็น ต่าง ๆ ที่จะทำการสอบวัดเพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับการประเมินอย่างกว้างขวางขึ้น

รูปแบบการประเมินของเด็ก

สเต็ก (Stake, R.E.) ให้ความหมายของการประเมินว่า หมายถึง “การบรรยายและ ตัดสินคุณค่า โปรแกรมการศึกษา” และได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับการประเมินไว้ว่าผู้ ประเมินจะต้องทำการบรรยายให้เห็นภาพรวมทั้งหมดของ โครงการ ทั้งที่เป็นภาพที่คาดหวัง ของโครงการและภาพที่เป็นจริงของโครงการ ซึ่งภาพรวมในส่วนนี้ สเต็กเรียกว่าส่วนการ บรรยายหรือเมตริกซ์การบรรยายของโครงการ หลังจากนั้นจึงทำการตัดสินให้คุณค่าของ โครงการ โดยนำเสนอทั้งที่เป็นเกณฑ์มาตรฐานหรือเมตริกซ์การตัดสินคุณค่าของโครงการ ทั้งเมตริกซ์การบรรยายและเมตริกซ์การตัดสินคุณค่าของ โครงการจะประกอบด้วย ส่วนย่อย 3 ส่วนด้วยกัน คือ สิ่งนำ (Antecedence) ปฏิบัติการ (Transactions) และผลลัพธ์ (Outcomes) ของโครงการ

ในการประเมินผล โครงการนั้นจะพิจารณาทั้งความสอดคล้องสัมพันธ์กันของส่วน ต่าง ๆ ทั้งสามส่วนในด้านแนวตั้งของเมตริกซ์ทั้ง 2 ซึ่งเป็นการประเมินที่เรียกว่า “ประเมิน ความสอดคล้องสัมพันธ์เชิงเหตุผล (Logical Relations Evaluation)” และการประเมินตาม แนวนอนของเมตริกซ์ทั้งสอง ซึ่งเป็นการประเมินที่เรียกว่า ประเมินความสอดคล้องสัมพันธ์ เชิงประจักษ์ (Empirical Relations Evaluation) รูปแบบการประเมินโครงการตามแนวคิดของส เต็ก แสดงได้ดังภาพประกอบที่ 4

ภาพประกอบที่ 4 รูปแบบการประเมิน โครงการตามแนวคิดของสเต็ก
 ทึมา : สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2528 : 158)

จากภาพประกอบที่ 4 รูปแบบการประเมิน โครงการตามแนวคิดของสเต็กมีสิ่งที่จะต้องอธิบายดังนี้

ในด้านซ้ายมือส่วนที่เป็นเมทริกซ์การบรรยายจะเป็นส่วนของการเขียนบรรยายภาพรวมทั้งหมดของโครงการ ซึ่งประกอบด้วยความคาดหวังและสิ่งที่เป็นจริงของโครงการ คำว่า “ความคาดหวังของ โครงการ (Program Intents)” ก็คือ สิ่งที่จะมีหรือควรจะเป็นเกี่ยวกับส่วนต่าง ๆ ของโครงการ

ในขณะที่ “สิ่งที่เป็นจริงของโครงการ (Program Actual)” ก็คือ สิ่งที่เกิดขึ้นหรือสิ่งที่สังเกตตรวจสอบได้ของส่วนต่าง ๆ ของโครงการ

ในด้านขวามือส่วนที่เป็นเมทริกซ์การตัดสินใจคุณค่าจะเป็นส่วนที่บอกถึงการตัดสินใจหรือการตัดสินใจคุณค่าของโครงการ ซึ่งประกอบด้วย เกณฑ์มาตรฐานในการตัดสินใจ (หรือผลการตัดสินใจ)

เกณฑ์มาตรฐาน (Standard Criterion) ก็คือสิ่งที่ใช้สำหรับกำหนดคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (ในที่นี้คือสิ่งที่ใช้กำหนดคุณค่าของโครงการ) ซึ่งโดยทั่ว ๆ ไปจะแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ เกณฑ์มาตรฐานสมบูรณ์ (Absolute Standard Criterion) และเกณฑ์มาตรฐานสัมพัทธ์ (Relative Standard Criterion)

การตัดสินใจ (Judgement) ก็คือการให้คุณค่า (Value) ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด ทั้งเมทริกซ์การบรรยายและเมทริกซ์การตัดสินใจคุณค่าของ โครงการจะประกอบด้วยส่วนย่อย ๆ ได้แก่

สิ่งนำ (Antecedence) หมายถึงสิ่งที่เกิดขึ้นหรือมีมาก่อนของโครงการนั้น ๆ แต่ที่ส่งผลต่อการดำเนิน โครงการและผลที่จะพึงได้รับจากการดำเนิน โครงการ

ปฏิบัติการ (Transactions) หมายถึงการจัดกิจกรรมหรือการดำเนินงานต่างๆของโครงการ

ผลลัพธ์ (Outcomes) หมายถึงผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรม หรือโครงการ การประเมินผลโครงการตามรูปแบบของสเติร์น เราจะทำการประเมินทั้งในแนวตั้งและแนวนอนทั้งสองของเมทริกซ์ กล่าวคือ ถ้าเราทำการประเมินในแนวตั้งของทั้งสองเมทริกซ์ ก็เป็นการพิจารณาความสอดคล้องกันหรือความสมเหตุสมผล (Reasonable) ของส่วนประกอบย่อย ๆ ตามส่วนของเมทริกซ์นั่นเองว่าเขียนขึ้นสอดคล้องกันหรือไม่ ความเป็นจริงที่เกิดขึ้นสัมพันธ์ ต่อเนื่องกันเพียงไรทำนองนี้เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันหากเราทำการประเมินในแนวนอนของทั้ง 2 เมทริกซ์เป็นการพิจารณาความสอดคล้องกันระหว่างส่วนประกอบย่อยแต่ละส่วนของเมทริกซ์ทั้ง 2 ว่าสิ่งที่เกิดขึ้นจริงเมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานแล้วเป็นไปตามที่กำหนดไว้หรือไม่เพียงไร ทั้งนี้เพื่อที่เราจะได้ตัดสินใจต่อไปเพื่อความเข้าใจยิ่งขึ้น เกี่ยวกับการนำรูปแบบ การประเมินของสเติร์นมาใช้

รูปแบบการประเมินของ โพรวิสต์

โพรวิสต์ ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการประเมินผล โครงการว่า “หมายถึง การรวบรวมข้อมูลเพื่อการตัดสินใจในความไม่สอดคล้องกันระหว่างส่วนประกอบแต่ละส่วนของโครงการที่เป็นจริง (Actual Program) และ โครงการเกณฑ์มาตรฐาน (Standard Criterion Program)” ทั้งนี้โพรวิสต์เสนอรูปแบบการประเมินที่เรียกว่า รูปแบบการประเมินความไม่สอดคล้องกัน (The Discrepancy Evaluation Model)

โดยสาระแล้วรูปแบบการประเมินความไม่สอดคล้องกันของโครงการจะประกอบด้วยโครงการ 2 โครงการคือ โครงการที่เป็นจริงและ โครงการเกณฑ์มาตรฐาน ซึ่งทั้ง 2 โครงการก็จะประกอบด้วยส่วนประกอบย่อย ๆ ตามลำดับ ในการประเมินผล โครงการนั้นเราจะนำส่วนประกอบย่อยแต่ละส่วนตามลำดับของโครงการจริงไปเปรียบเทียบกับโครงการเกณฑ์มาตรฐาน หากผลการเปรียบเทียบไม่สอดคล้องกันเราก็จะทำการปรับปรุง โครงการโดยอาจปรับส่วนประกอบของ โครงการเกณฑ์มาตรฐานแต่ละส่วนหรือปรับในแต่ละส่วนของ

โครงการจริงก็ได้ นั่นหมายความว่า การที่เราปรับปรุงโครงการเกณฑ์มาตรฐานอาจเป็นเพราะเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในแต่ละส่วนของโครงการสูงเกินไป หรือเป็นอุดมคติจนยากที่โครงการจะไปถึงได้ (การได้เกณฑ์ในแต่ละส่วนประกอบของโครงการเกณฑ์มาตรฐานเป็นได้ทั้งเกณฑ์มาตรฐานสัมบูรณ์และเกณฑ์มาตรฐานสัมพัทธ์) หากเป็นเช่นนี้เราก็ควรปรับเกณฑ์ให้ต่ำลง อย่างไรก็ตามหากเราคิดว่าเกณฑ์มีความเหมาะสมแล้ว เราก็ควรปรับที่โครงการจริงจึงจะเหมาะสมกว่า

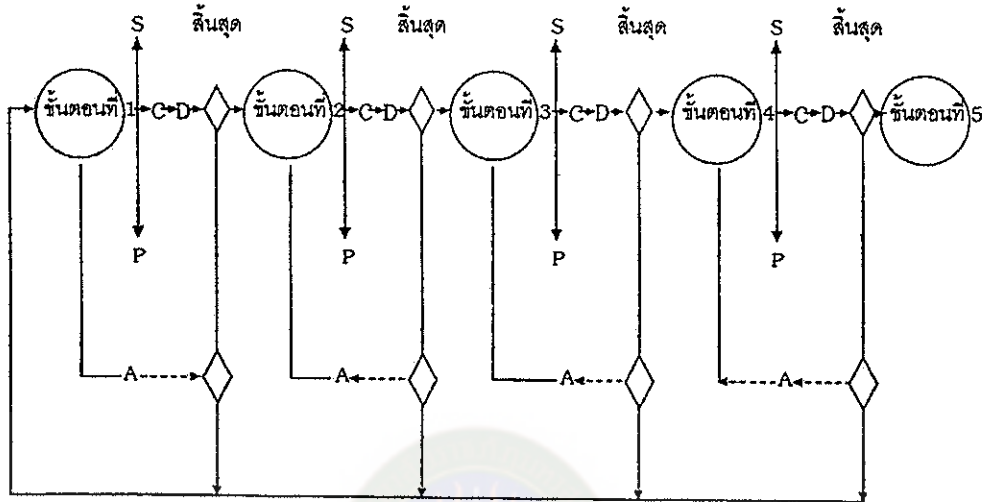
จากตารางด้านล่าง จะเห็นว่าในขั้นตอนที่ 1 เป็นการเปรียบเทียบระหว่างแบบแผนของโครงการจริงในส่วนที่เป็นปัจจัยนำเข้า กระบวนการและผลผลิตที่เราได้จัดทำหรือเขียนขึ้นกับเกณฑ์ของแบบแผนโครงการทั้งสามส่วน ซึ่งเราอาจได้มาโดยวิธีการประชุมผู้เชี่ยวชาญ หรือ การสัมภาษณ์เพื่อร่วมกันจัดทำเกณฑ์ของสามส่วนนั้น (การหาเกณฑ์จะกล่าวโดยละเอียดในบทต่อไป) หากแบบแผนของโครงการจริงและเกณฑ์ของแบบแผนของโครงการเกณฑ์ไม่สอดคล้องกันเราก็จะทำการปรับ ก็จะทำได้เป็นแบบแผนโครงการที่ปรับแล้วในขั้นตอนที่ 2 หลังจากนั้นเราก็จะเปรียบเทียบระหว่างการปฏิบัติจริงของโครงการจริงกับกระบวนการของโครงการเกณฑ์ หากไม่สอดคล้องกันเราก็จะปรับการปฏิบัติการโครงการจริงหรือปรับกระบวนการของโครงการเกณฑ์ ตลอดจนปรับผลผลิตของโครงการเกณฑ์ด้วยเช่นกัน ในขั้นตอนที่ 3 ก็จะทำการเปรียบเทียบระหว่างผลผลิตย่อยๆ ของโครงการเกณฑ์ หากไม่สอดคล้องกันเราก็จะมีการปรับเกณฑ์ผลผลิตของโครงการให้เหมาะสมต่อไป ในขั้นตอนที่ 4 เรานำผลผลิตรวมทั้งหมดของโครงการจริงเปรียบเทียบกับผลผลิตรวมทั้งหมดของโครงการเกณฑ์ เพื่อพิจารณาว่าสอดคล้องกันหรือไม่ และพร้อมกันนั้นนอกเหนือจากการเปรียบเทียบผลผลิตรวมในขั้นตอนที่ 4 แล้ว เราก็จะเปรียบเทียบถึงต้นทุนของโครงการจริงกับต้นทุนของโครงการเกณฑ์อีกด้วยว่าสอดคล้องกันหรือไม่

การประเมินความไม่สอดคล้องกันของ โครงการตามแนวคิดของ โพรวัตแสดงได้
ดังนี้

ลำดับชั้น ส่วนประกอบ	โครงการจริง		โครงการเกณฑ์
1.	แบบแผนของโครงการ (Program Design) - ปัจจัยนำเข้า - กระบวนการ - ผลผลิต	เปรียบเทียบ ↓ ปรับ	เกณฑ์ของแบบแผน โครงการ (Program Design Criterion) - ปัจจัยนำเข้า - กระบวนการ - ผลผลิต ปรับ
2.	การดำเนินการ/การปฏิบัติ การของโครงการ (Program Operation)	เปรียบเทียบ ↓ ปรับ	แบบแผนของโครงการที่ ปรับแล้ว - ปัจจัยนำเข้า - กระบวนการ ปรับ
3.	ผลผลิตที่เกิดขึ้นระหว่าง ดำเนินการ (Program Interim Product)	เปรียบเทียบ	เกณฑ์ของแบบแผน โครงการ - กระบวนการ - ผลผลิต ปรับ
4.	ผลผลิตสุดท้ายของโครงการ (Program Terminal Product)	เปรียบเทียบ	เกณฑ์ของแบบแผน โครงการ - ผลผลิต ปรับ
5.	ต้นทุน โปรแกรม (Program Cost)	เปรียบเทียบ	เกณฑ์ของแบบแผน โครงการ - ต้นทุน

ภาพประกอบที่ 5 แสดงการประเมินความไม่สอดคล้องกันของ โครงการตามแนวคิดของ โพรวัต
ที่มา : สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2528 : 159)

จากขั้นตอนการประเมินโครงการดังกล่าวมาทั้งหมดนี้ โพรวิสต์ได้เสนอรูปแบบการประเมินโครงการไว้ตามแผนภูมิในภาพประกอบที่ 5

ภาพประกอบที่ 6 แผนภูมิแสดงรูปแบบการประเมินโครงการของโพรวิสต์
ที่มา : สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2528 : 159)

หมายเหตุ S : เกณฑ์มาตรฐาน P : ส่วนประกอบ C : การเปรียบเทียบ
D : ความไม่สอดคล้อง A : การปรับเปลี่ยน

จากแผนภูมิในภาพประกอบที่ 5 จะเห็นว่ารูปแบบการประเมินโครงการของโพรวิสต์นั้นจะให้คำตอบที่สำคัญ ๆ ของโครงการ คือ การปรับเปลี่ยนส่วนประกอบของโครงการและการสิ้นสุดล้มเลิกโครงการ ทั้งนี้อาจเป็นการสิ้นสุดและการปรับเปลี่ยนในแต่ละขั้นตอนของโครงการ รวมทั้งการปรับเปลี่ยนเริ่มต้นใหม่ทั้งระบบของโครงการ

รูปแบบการประเมินชิปปี้

รูปแบบการประเมินชิปปี้ เป็นการนำเสนอโดยสตีฟเฟิลบีมและคณะ ซึ่งเป็นสมาชิกในสมาคม Phi Delta Kappa ทั้งนี้สตีฟเฟิลบีมให้ความหมายของการประเมินว่า หมายถึง “กระบวนการวิเคราะห์เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการตัดสินใจต่อทางเลือกต่าง ๆ ที่มีอยู่”

คำว่า CIPP นั้นมาจากคำย่อของส่วนประกอบต่าง ๆ ของโครงการที่จะทำการประเมิน ได้แก่

Context Evaluation : การประเมินบริบทสถานะแวดล้อมของโครงการ ซึ่งหมายถึงการประเมินเกี่ยวกับสิ่งที่จะเป็นส่วนสำคัญในการช่วยกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ เป็นสิ่งที่อยู่ภายนอกโครงการแต่มีผลต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวของโครงการ ได้แก่ ความต้องการของชุมชนและกลุ่มเป้าหมายที่จะรับบริการจากโครงการ จำนวนประชากร กระแส ทิศทางของสังคมและการเมือง สภาพเศรษฐกิจและปัญหาของชุมชน ตลอดจนนโยบายของหน่วยงานระดับบนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

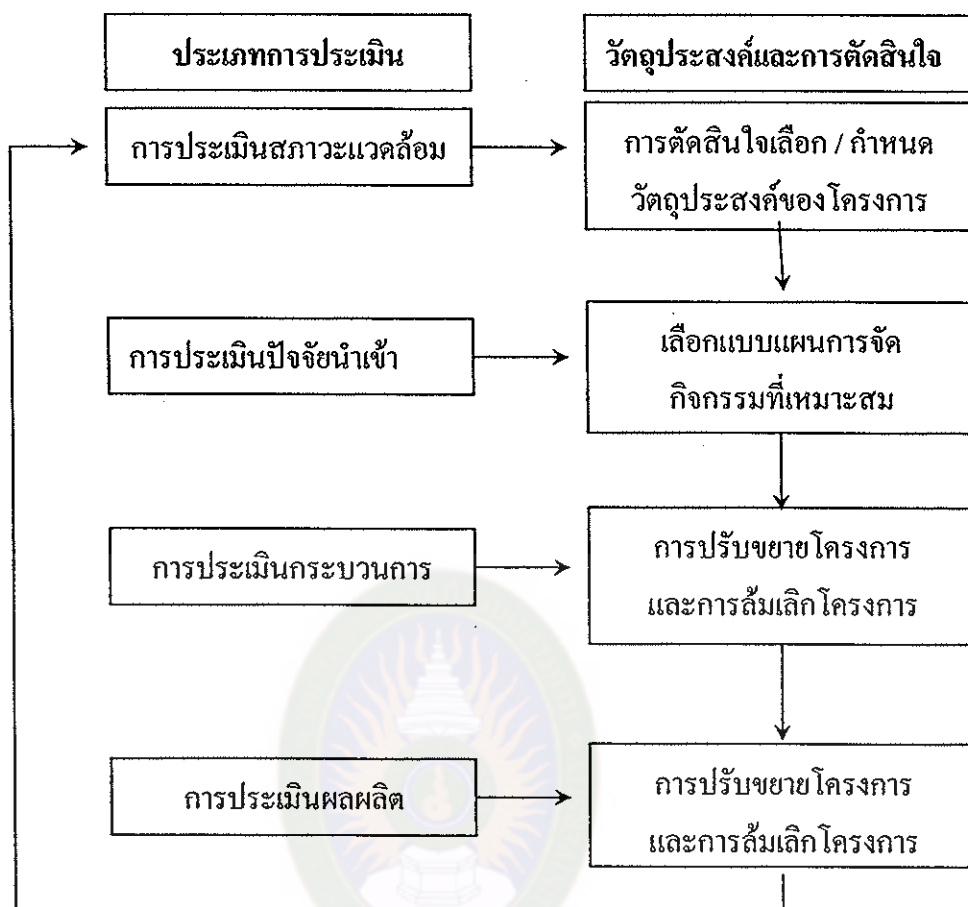
Input Evaluation : การประเมินปัจจัยนำเข้าของโครงการ หมายถึง การประเมินทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับการนำมาใช้ในการดำเนินโครงการ กำลังคนหรือจำนวนบุคคลที่ต้องใช้งบประมาณและแหล่งเงินทุนสนับสนุน วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ อาคารสถานที่ เครื่องมือและครุภัณฑ์ การประเมินปัจจัยนำเข้าจะช่วยให้พิจารณาตัดสินใจว่าโครงการนั้น ๆ มีความเหมาะสมและเป็นไปได้ในทางปฏิบัติที่จะทำให้วัตถุประสงค์ของโครงการบรรลุหรือไม่และช่วยให้เกิดการวางแผนการจัดกิจกรรมของโครงการได้อย่างเหมาะสม

Process Evaluation : การประเมินกระบวนการดำเนินงานของโครงการ เป็นการประเมินเกี่ยวกับวิธีการจัดกิจกรรมของโครงการ การนำปัจจัยเข้ามามีเหมาะสมมากน้อยเพียงไร เป็นไปตามลำดับขั้นตอนหรือไม่ กิจกรรมที่จัดขึ้นจะก่อให้เกิดการบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการหรือมีอุปสรรคใด ๆ เกิดขึ้น เพื่อที่จะได้นำผลการประเมินมาปรับปรุงกระบวนการดำเนินงานให้รัดกุมมีประสิทธิภาพมากขึ้น

Product Evaluation : การประเมินผลผลิตของโครงการ เป็นการประเมินเกี่ยวกับผลที่ได้รับทั้งหมดจากการดำเนินโครงการว่าได้ผลมากน้อยเพียงไร เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการที่กำหนดไว้หรือไม่ การประเมินผลผลิตจะมีการนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ที่จะเป็นตัวบ่งชี้ความสำเร็จหรือล้มเหลวของโครงการ การประเมินในส่วนนี้มี วัตถุประสงค์เพื่อการตัดสินใจปรับปรุงขยายโครงการนำไปใช้ต่อเนื่องต่อไป และเพื่อล้มเลิกโครงการ

โดยสรุปการประเมินในแต่ละส่วนมีความสัมพันธ์กันกับวัตถุประสงค์ของการประเมินและการตัดสินใจวางแผนภูมิในภาพประกอบที่ 6

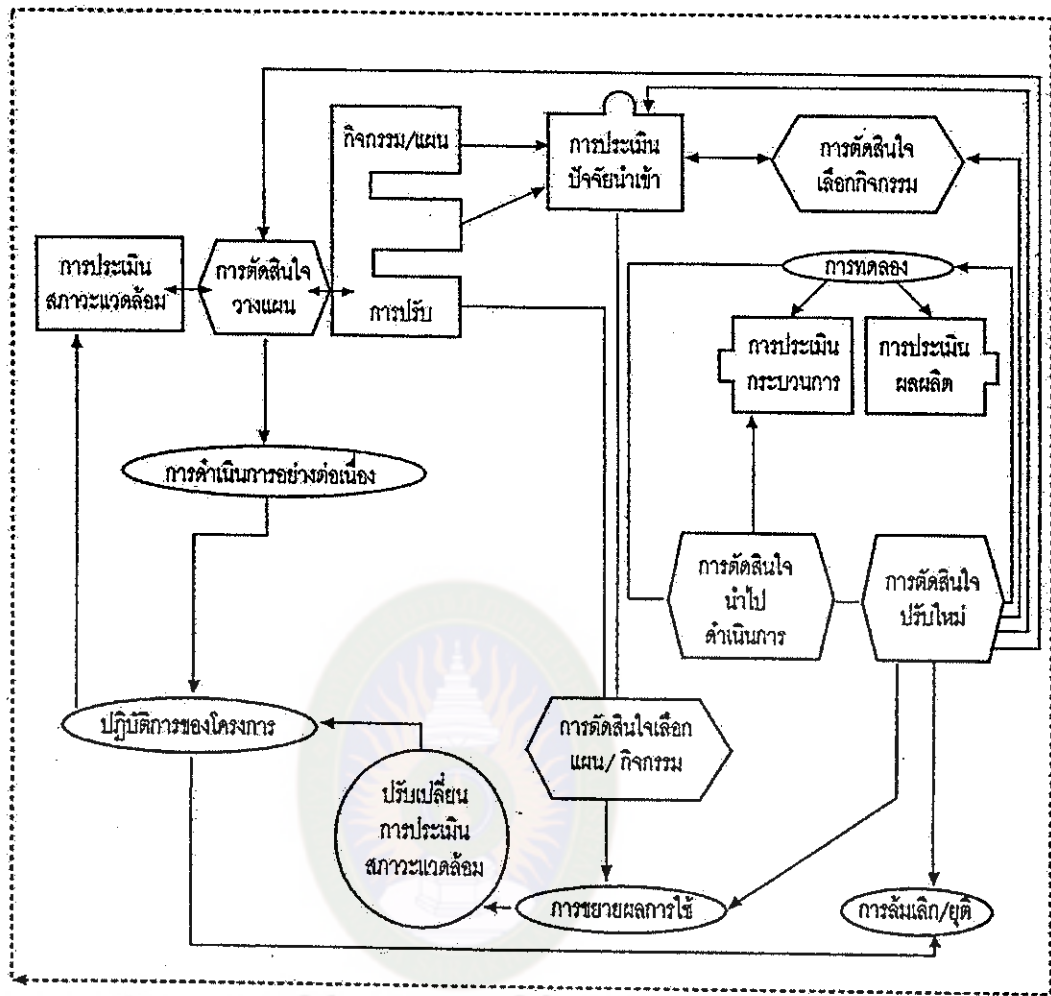
ภาพประกอบที่ 7 ความสัมพันธ์ระหว่างประเภทการประเมิน วัตถุประสงค์และการตัดสินใจตามรูปแบบการประเมินซีพี

ที่มา : สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2525 : 160)

อย่างไรก็ตาม รูปแบบการประเมินซีพีนี้ภายหลังได้มีนักประเมินผลโครงการปรับปรุงยুক্তนำเอาการประเมินผลกระทบโครงการ (Impact Evaluation) เข้ามาร่วมด้วยจึงกลายเป็นรูปแบบการประเมิน CIPPI

Impact Evaluation : การประเมินผลกระทบของโครงการ หมายถึง การประเมินผลที่เกิดขึ้นต่อเนื่องจากผลผลิตของโครงการ หรือผลผลิตของโครงการก่อให้เกิดผลอื่น ๆ ตามมา ซึ่งผลอื่น ๆ นี้เรามีได้กำหนดหรือระบุไว้ในวัตถุประสงค์ของโครงการ ผลกระทบของโครงการอาจเป็นไปได้ทั้งทางบวกและทางลบ

จากแนวคิดการประเมินที่สตีฟเฟิลบิมและคณะได้นำเสนอไว้นี้ เขาได้สร้างรูปแบบการประเมิน CIPP ทั้งระบบ เป็นดังแผนภูมิในภาพประกอบที่ 7

ภาพประกอบที่ 8 รูปแบบการประเมิน CIPP
 ที่มา : สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2525 : 160)

ในภาพประกอบที่ 7 แผนภูมิรูปแบบการประเมินซิปปีนั้น แสดงให้เห็นว่า การประเมินผลโครงการเป็นกระบวนการที่ต้องการกระทำกันอย่างต่อเนื่องเป็นระบบ ซึ่งการประเมินในแต่ละส่วนก็มีวัตถุประสงค์การประเมินต่างกันและก่อให้เกิดกิจกรรมสืบเนื่องจากการประเมินต่างกันตามไปด้วย

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.1 งานวิจัยภายในประเทศ

สมชัย คำไกล (2541 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาโดยการประเมิน โครงการปฏิรูป การศึกษาเกษตรเพื่อชีวิตในวิทยาลัยการเกษตรและเทคโนโลยีอุรธานี โดยใช้ CIPP Model พบว่า ผู้บริหาร อาจารย์ผู้สอนและนักเรียน โดยส่วนรวมมีความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการ ปฏิรูป การศึกษาเกษตรเพื่อชีวิตในวิทยาลัยการเกษตรและเทคโนโลยีอุรธานี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิรูปอยู่ใน ระดับมาก 2 ด้าน และอยู่ในระดับปานกลาง 2 ด้าน คือ ด้านปัจจัยเบื้องต้น และด้าน กระบวนการ ผู้บริหารมีความคิดเห็นเกี่ยวกับ โครงการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อ พิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก 1 ด้าน และ ปฏิบัติอยู่ในระดับกลาง 3 ด้าน คือ ด้านปัจจัยเบื้องต้น ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต อาจารย์ผู้สอนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับ โครงการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็น รายด้าน พบว่า มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก 1 ด้าน และปฏิบัติอยู่มณ ระดับกลาง 3 ด้าน คือ ด้านปัจจัยเบื้องต้น ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต อาจารย์ผู้สอน มี ความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติตามโครงการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็น รายด้าน พบว่า มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก 2 ด้าน และปฏิบัติอยู่ใน ระดับกลาง 2 ด้าน คือ ด้านปัจจัยเบื้องต้นและด้านกระบวนการ ส่วนนักเรียน มีความคิดเห็น เกี่ยวกับการปฏิบัติตามโครงการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก 2 ด้าน และปฏิบัติอยู่ในระดับกลาง 2 ด้าน คือ ด้านปัจจัยเบื้องต้นและด้านกระบวนการ

ละม้าย กิตติพร (2542 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการประเมินการ ดำเนินงาน การจัดการเรียนร่วมในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดมุกดาหาร ตามกรอบแนวคิด 4 ด้านของ CIPP Model ผลการวิจัย พบว่า บุคลากร โดยรวมและจำแนกตามสถานภาพ มีระดับความคิดเห็นต่อการดำเนินการจัดการเรียนร่วมใน โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมุกดาหาร โดยรวมเป็นรายด้าน 4 ด้าน อยู่ในระดับเหมาะสมปานกลาง โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ย จากมากไปหาน้อย คือ ด้าน ผลผลิต ด้านกระบวนการ ด้านปัจจัยนำเข้า และด้านบริบท เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ในแต่ละ ด้าน พบดังนี้

1. ด้านสภาพบริบท ข้อที่เหมาะสมน้อย คือ การประชุม เพื่อระดมความคิดเห็น การกำหนดขั้นตอนของงาน มีความชัดเจนและการกำหนดบุคลากรผู้รับผิดชอบในระดับ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอและ โรงเรียน
2. ด้านปัจจัยนำเข้า ข้อที่เห็นว่ายังไม่เพียงพอ คือ โรงเรียนคัดเลือกครูผู้สอนตรงตามสาขาที่จบการศึกษาและการคัดเลือกครูผู้สอนตรงตามความสนใจ
3. ด้านกระบวนการ พบว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมน้อยที่สุด คือ การเชิญนักวิชาชีพอมาช่วยฟื้นฟูสมรรถภาพ ให้แก่เด็กที่มีความต้องการพิเศษ
4. ด้านผลผลิต พบว่า มีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยเหมาะสมน้อยที่สุด คือ เด็กมีพัฒนาการทางอารมณ์ เช่น สามารถปรับตัวและร่วมกิจกรรมต่างๆ กับเพื่อนในชั้นเรียนได้

สมจิต แก้วแสงขวัญ (2545 : บทคัดย่อ) ได้ประเมิน โครงการ โรงเรียนสีขาวของ โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครปฐม โดยประยุกต์รูปแบบจำลองชิป (CIPP Model) ประเมินด้านสภาพแวดล้อม ความพร้อมของปัจจัยเบื้องต้น กระบวนการ ผลผลิต และทัศนคติที่มีต่อการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนสีขาว พร้อมทั้งเปรียบเทียบความคิดเห็น ของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียน-สีขาว ระหว่างเพศชายและเพศหญิง และกลุ่มตัวอย่างทั้งหกกลุ่มประชากรในการศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ครู ผู้รับผิดชอบโครงการ ตัวแทน ผู้ปกครอง ตัวแทนนักเรียน ตัวแทนผู้นำชุมชน ตัวแทนผู้นำภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มละ 1 คน รวม โรงเรียนละ 6 คน จำนวน 29 โรงเรียน รวมผู้ตอบแบบสอบถามทั้งสิ้น 174 คน และผู้ให้สัมภาษณ์อีก 36 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 2 ฉบับ ฉบับที่ 1 เป็นแบบสอบถามประเมินผลการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนสีขาว ฉบับที่ 2 เป็นแบบสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูล สถิติที่ใช้ คือ ค่าร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation.) และเปรียบเทียบความคิดเห็นระหว่างกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สถิติทดสอบ t-test และ One way ANOVA โดยการเปรียบเทียบภายหลังหาความแตกต่างระหว่างคู่ด้วยวิธีการของ เชฟเฟ่ (Scheffe's test) และการวิเคราะห์ความเรียงจากแบบสัมภาษณ์ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. การดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนสีขาว ของ โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัด กรมสามัญศึกษา จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมและรายด้าน คือ ด้านสภาพแวดล้อม ด้าน กระบวนการ ด้านผลผลิต และด้านทัศนคติที่มีต่อการดำเนินงาน โครงการฯ อยู่ในระดับมาก

ส่วนด้านความพร้อมของปัจจัยเบื้องต้น อยู่ในระดับปานกลาง

2. การเปรียบเทียบความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนสีเขียว ระหว่างเพศชายกับเพศหญิง พบว่า ไม่แตกต่างกัน ทั้งโดยภาพรวมและรายด้าน สำหรับการเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มตัวอย่างทั้งหกกลุ่ม พบว่า ทักษะคิดที่มีต่อการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนสีเขียว ด้านความรู้ความเข้าใจ โครงการ โรงเรียนสีเขียว ระหว่างครูผู้รับผิดชอบโครงการ กับ ผู้นำภูมิปัญญาท้องถิ่น และระหว่างนักเรียน กับผู้นำภูมิปัญญาท้องถิ่น แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และในภาพรวม ระหว่างนักเรียนกับผู้นำภูมิปัญญาท้องถิ่น แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เช่นเดียวกัน

จิราภรณ์ เสียงซ็อง (2546 : บทคัดย่อ) ได้ประเมิน โครงการ โรงเรียนสีเขียว ด้านยาเสพติด ของกลุ่ม โรงเรียนประถมศึกษา อำเภอชาติ จังหวัดปราจีนบุรี มีวัตถุประสงค์ เพื่อประเมินด้านสภาวะแวดล้อมของ โครงการ โรงเรียนสีเขียว ด้านยาเสพติด ประเมินปัจจัยเบื้องต้นของ โครงการ โรงเรียนสีเขียว ด้านยาเสพติด ประเมินด้านกระบวนการของ โครงการ โรงเรียนสีเขียว ด้านยาเสพติด และประเมินผลผลิตของ โครงการ โรงเรียนสีเขียว ด้านยาเสพติด โดยใช้วิธีการศึกษากับประชากร คือ ผู้บริหาร จำนวน 28 คน ครูผู้สอนที่รับผิดชอบโครงการ จำนวน 28 คน และกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 301 คน เครื่องมือที่ผู้วิจัยนำมาทำการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม มีค่าความเชื่อมั่น ฉบับของผู้บริหารและครู ได้ค่าความเชื่อมั่น ด้านสภาวะแวดล้อม .80 ด้านปัจจัยเบื้องต้น .92 ด้านกระบวนการ .89 ด้านผลผลิต .89 รวมทั้งฉบับ ค่าความเชื่อมั่น .95 และฉบับของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้ค่าความเชื่อมั่นด้านปัจจัยเบื้องต้น .84 ด้านกระบวนการ .82 ด้านผลผลิต .79 รวมทั้งฉบับ ได้ค่าความเชื่อมั่น .92 และสถิติที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า

1. ด้านสภาวะแวดล้อมก่อนดำเนิน โครงการ โรงเรียนสีเขียว ด้านยาเสพติด พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษา และครูที่รับผิดชอบโครงการ มีการปฏิบัติงาน โครงการ โรงเรียนสีเขียว ด้านยาเสพติด สอดคล้องกับนโยบายของ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

2. ด้านปัจจัยเบื้องต้น พบว่า ผู้บริหาร และครูผู้สอนที่รับผิดชอบ โครงการ โรงเรียนสีเขียวด้านยาเสพติด มีการปฏิบัติงานในระดับมาก คือ มีการสอนเกี่ยวกับยาเสพติด ในโรงเรียน และการบริการสถานที่เล่นกีฬา มีการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อย ได้แก่ งบประมาณ ซึ่งมีไม่เพียงพอ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก คือ การแจ้งเบาะแสของนักเรียน ที่มีพฤติกรรมเสพยาเสพติดให้ครูและผู้บริหารทราบ

3. ด้านกระบวนการ พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่รับผิดชอบ โครงการโรงเรียนสีขาว ด้านยาเสพติด มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก คือ การยกย่อง และส่งเสริมนักเรียนที่ทำชื่อเสียงให้กับโรงเรียน การจัดกิจกรรมส่งเสริมการออกกำลังกาย และการจัดส่งเสริม ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก คือ การเข้าร่วมกิจกรรมแข่งขันกีฬาภายในโรงเรียน และได้รับการบริการสุขภาพภายในโรงเรียน

4. ด้านผลผลิต พบว่า ผู้บริหารเห็นด้วยในระดับมาก คือ ผู้บริหาร ครูผู้สอน และบุคลากรในโรงเรียนปลอดหรือลดพฤติกรรมการใช้สารเสพติด ครูที่รับผิดชอบโครงการเห็นด้วยในระดับมาก คือ นักเรียนมีความห่วงใย เอื้ออาทรซึ่งกันและกันเกี่ยวกับพิษภัยของยาเสพติด สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เห็นด้วยในระดับมาก คือ นักเรียนสนใจกิจกรรมกีฬา และสนใจเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียน

นุศราวรรณ อ่อนวงษ์ (2547 : บทคัดย่อ) ได้ประเมินผล โครงการโรงเรียนสีขาว ของโรงเรียนมัธยมศึกษา ในเขตอำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 3 โรงเรียน โดยได้ศึกษาจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้แทนฝ่ายบริหาร ผู้แทนครู ผู้แทนนักเรียน และผู้แทนผู้ปกครอง (คณะกรรมการสถานศึกษา) จำนวน 247 คน เครื่องมือที่ใช้ในครั้งนี้ คือ แบบสอบถามที่มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 40 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.96 ได้ผลดังนี้

1. ด้านสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำเนินโครงการ พบว่า โครงการมีความเหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการของท้องถิ่น และสถานศึกษามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา ยาเสพติดและอบายมุข โดยพบว่ามีการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดโครงการอยู่ในระดับมาก

2. ด้านความพร้อมและปัจจัยนำเข้า โดยมีระดับความคิดเห็นมากที่สุดในเรื่อง มาตรฐานบุคลากรมีความพร้อมและเหมาะสมต่อการดำเนินโครงการ บุคลากรมีความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของโครงการเป็นอย่างดี

3. ด้านการดำเนินงานตามกระบวนการของโครงการ ทุกโรงเรียนได้แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการ มีการประชุมคณะกรรมการดำเนินงาน มีการสำรวจคัดกรองนักเรียน ออกเป็นกลุ่ม มีการจัดการสอนตามโครงการ และมีการนิเทศกำกับติดตาม

4. ด้านผลการดำเนินงานโครงการ บุคลากรมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง บุคลากรให้ระดับความคิดเห็นมากที่สุดในเรื่อง สิ่งแวดล้อมและบรรยากาศ โรงเรียนสะอาดร่มรื่น อบอุ่น ปลอดภัย เชื้อต่อการพัฒนานักเรียนให้ปลอดจากยาเสพติด

3.2 งานวิจัยต่างประเทศ

ซิลวา (Silva. 1994 : 4372 – A) ได้ศึกษาประเมินความต้องการเพื่อกำหนดระดับการบริการลูกค้า ซึ่งเป็นที่ยอมรับในสถาบันวิชาการ โดยมีความมุ่งหมายเพื่อระบุและใช้กลยุทธ์ เพื่อประสมประสานมุมมองเกี่ยวกับบริการแก่ลูกค้า เข้ากับองค์ประกอบอื่นๆ ของพันธกิจจำเพาะของมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง ความมุ่งหมายแรก เพื่อกำหนดด้านต่างๆ เกี่ยวกับปัญหาที่สัมพันธ์กับบริการที่มีอยู่ในสภาพแวดล้อมวิชาการ ตามความคิดเห็นของนักศึกษาภายนอก ซึ่งเป็นลูกค้าความมุ่งหมายสอง เพื่อระบุเกณฑ์สำหรับบ่งบอกความต้องการเหล่านี้ โดยประสมประสานกลยุทธ์ที่เหมาะสมซึ่งมีอยู่ เข้ากับพันธกิจของมหาวิทยาลัย ความมุ่งหมายประการสุดท้าย เพื่อพัฒนารูปแบบที่เหมาะสม เพื่อนำไปใช้กับอุปกรณ์การฝึกอบรมภายในและรายวิชาต่างๆ อันเป็นส่วนหนึ่งของ โปรแกรมการจัดการด้านบริการ โดยรวม

ผลการศึกษา พบว่า โปรแกรมภายในที่เป็นทางการเปิดสอนแก่สมาชิกชุมชนมหาวิทยาลัยทั้งหมด รวมทั้งคณะอาจารย์ด้านวิชาชีพ คณะอาจารย์และลูกจ้างที่เป็นนักศึกษา สักส่วนของโปรแกรม ได้แก่ ภาพรวมเกี่ยวกับการให้บริการลูกค้า และความสำคัญของการให้บริการทักษะการสื่อสาร การจัดการที่มุ่งเน้น และการจัดการกับคำร้องทุกข์ ด้านการจัดการที่มีสัมพันธ์ใกล้ชิดที่สุดกับลูกค้าภายนอก ซึ่งเป็นนักศึกษา มีค่าเฉลี่ยสูงสุดและต่ำที่สุด แสดงให้เห็นว่ามีสำนึกสูงและมีความสนใจในบริการเหล่านี้ งานวิจัยอื่นที่เกี่ยวข้องเสนอแนะว่า ผู้ให้บริการแนวหน้า มีความสัมพันธ์อย่างยิ่ง เพื่อจัดการกับลูกค้า ดังนั้น ความพยายามที่จะปรับปรุงความเข้าใจเกี่ยวกับการให้บริการต้องเริ่มต้นในด้านเหล่านี้ก่อน

บอนเนส (Bonnes. 1996 : Abstract) ได้ทำการศึกษาการฝึกงานเพื่อพัฒนาโปรแกรมการพัฒนามูลากรซึ่งจะสอนครูในการใช้เทคนิคการประเมินการเรียนรู้หนังสือที่สอดคล้องกัน การปฏิบัติการสอนในปัจจุบัน กลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมใน โครงการครั้งนี้ ได้แก่ ครูโรงเรียนประถมศึกษาจำนวน 18 คน วิธีการศึกษา โปรแกรมการพัฒนามูลากรดำเนินการติดต่อกัน 2 วัน การนำเสนออย่างหนึ่งดำเนินการเป็นเวลา 8 ชั่วโมง กับครูจำนวน 9 คน จากชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และการนำเสนออีกอย่างหนึ่งกระทำในระยะเวลาเท่ากันสำหรับครู 9 คน ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ความต้องการเริ่มแรกสำหรับ โปรแกรมการพัฒนามูลากรที่ประเมินการเรียนรู้หนังสือ ปรากฏชัดเจนในขณะดำเนินการวิเคราะห์ความต้องการที่

กระทำโดยอาจารย์ใหญ่ประจำอาคาร ได้พัฒนาแบบสอบถามเพิ่มเติมขึ้นมาอีก 1 ฉบับ และสนับสนุนความต้องการของครูในด้านการฝึกอบรมการประเมินการรู้หนังสือ ซึ่งสอดคล้องกับการปฏิบัติการสอนของครูเหล่านี้ การไปเยี่ยมศึกษาที่ตั้ง โรงเรียนกระทำกับกลุ่มตัวอย่างทุกคนที่ฝึกปฏิบัติงาน วารสารทางวิชาการ ด้านการเรียนรู้ส่วนบุคคลได้จัดทำและให้วิธีการประเมินโครงการนั้น รวมทั้งการอ้างอิงเอกสารที่เกี่ยวข้องกับความก้าวหน้าเป็นรายบุคคล วิธีการอื่นๆ ที่ใช้ประเมิน โครงการและการอ้างอิงเอกสาร ได้แก่ การใช้แบบสอบถามก่อนการพัฒนาบุคลากร บันทึกรื่องสั้นๆ การสังเกต การประชุมกลุ่ม และการสนทนากลุ่ม ผลการศึกษาพบว่า ความต้องการฝึกอบรมในด้านการประเมินการรู้หนังสือสำหรับครูเหล่านี้ซึ่ง ได้ย้ายจาก โปรแกรมดั้งเดิมไปสู่โปรแกรมที่อาศัยวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเป็นสิ่งสำคัญหรือ โปรแกรมภาษาทั้งหมดแล้ว

ควอราซิก (Dworaczyk. 1999 : 2382-A) ได้ศึกษาโดยใช้รูปแบบของสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam, D.L.) เพื่อประเมินความพยายามในการเปลี่ยนแปลงในแผนกบรรณารักษ์ของมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง โดยมีความมุ่งหมายเพื่อประเมินความพยายามในการเปลี่ยนแปลงเฉพาะอย่าง ในห้องสมุดมหาวิทยาลัย ซึ่งเกิดขึ้นระหว่างปี 1996-1997 โดยใช้รูปแบบการประเมินของสตัฟเฟิลบีม ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดในการประเมินกระบวนการทั้งหมด รวมถึงรูปแบบการจัดเฉพาะที่ผู้ให้คำปรึกษานำเข้ามาใช้ ความพยายามในการเปลี่ยนแปลงทั้งหมด ผู้วิจัยอธิบายว่าเป็นสมาชิกของทีมร่วมวิจัยและประเมินด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลสะท้อนกลับจากสมาชิกของทีม สมาชิกของคณะห้องสมุด ซึ่งผลกระทบจากความพยายามและจากสมาชิกของฝ่ายบริการห้องสมุด

ผลการศึกษาพบว่า มีองค์ประกอบจำนวนมากที่จำเป็นสำหรับความพยายามในการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เกิดผลสำเร็จ องค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งเพื่อความสำเร็จ คือ การสนับสนุนจากฝ่ายบริหารอย่างเป็นทางการ การสนับสนุนควรจะไปถึงทรัพยากรที่เพียงพอ เวลา และระดับเสรีภาพที่จะปฏิบัติการงานที่จำเป็น การสนับสนุนระหว่างคณะห้องสมุดเกี่ยวข้องกับความพยายามในการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงนั้น มีความสำคัญเช่นกัน การสนับสนุนเช่นนั้น สามารถเพิ่มพูนขึ้นได้จากการสื่อสารกับความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับเหตุผลของความพยายามในการเปลี่ยนแปลง ตามความเข้าใจและการเกี่ยวข้องกันกับคณะบรรณารักษ์อย่างต่อเนื่องตลอดความพยายามในการเปลี่ยนแปลงนั้น

เมื่อมีรูปแบบการจัดการใหม่ หรือกรอบการจัดการเพื่อนำกระบวนการก็จะเกิดความจำเป็นเพื่อความสำเร็จ ในกรณีเฉพาะนี้ รูปแบบการจัดการประชุมและรูปแบบสำหรับการ

จัดการในการเปลี่ยนแปลงก็จะนำมาสู่ทีมจากผู้ให้คำปรึกษาภายนอก จะสร้างกระบวนการที่มีโครงสร้างที่นำไปสู่ความสำเร็จ หมดความพยายามในการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัย ดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า การประเมินผลกิจกรรม การประเมินผลโครงการ และการประเมินผลแผนงานต่างๆ ได้นำรูปแบบการประเมินผลและวิธีการประเมินผลแบบ CIPP Model มาใช้ในการกำหนดกรอบแนวคิดและตัวแปรที่จะศึกษา เพราะรูปแบบการประเมินดังกล่าว มีผลครอบคลุมปัจจัยสำคัญของโครงการ สามารถให้ข้อมูลครบถ้วนและเพียงพอในการตัดสินใจ อีกทั้งสามารถนำผลที่ได้จากการประเมินมาปรับปรุงพัฒนาเพื่อให้การดำเนินงานโครงการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY